

3

India – De massa roert zich

India's geboorte als vrije democratie vond plaats op 15 augustus 1947 om twaalf uur 's nachts. *'At the stroke of the midnight hour, when the world sleeps, India will awake to life and freedom.'* Met deze beroemde woorden sloeg Jawaharlal Nehru, als eerste premier van onafhankelijk India, een nieuwe bladzijde om in de geschiedenis van het Indiase subcontinent. De opdeling die toen plaatsvond, ging gepaard met een enorme eruptie van geweld tussen groepen die op drift waren geraakt in de grootste centraal geplande volksverhuizing uit de geschiedenis. Het sektarische geweld tussen hindoes en sikhs aan de ene kant en moslims aan de andere betekende dat India zijn bestaan als democratie donker begon. Des te meer klampte Nehru zich vast aan wat hij India's 'afsprake met de geschiedenis' noemde: de mogelijkheid een samenleving te vormen gebaseerd op politieke gelijkwaardigheid van al haar inwoners.

Van de wedergeboorte van India's democratie was ik getuige op vrijdag 16 mei 2014 in een broeierig New Delhi. Die begon niet met een klokslag, maar met het geknal van vuurwerk. Op die dag sleepte de Bharatiya Janata Party (BJP) van Narendra Modi een overwinning binnen die zelfs de stoutste dromen van de partij overtrof. Een absolute meerderheid, de eerste keer in de geschiedenis dat een

rechtse hindoernationalistische partij dit resultaat behaalde, beloofde de BJP alleenheerschappij in India's centrale regering. Dat werd uitbundig gevierd op de binnenplaats van het partijkantoor, om de hoek bij de Lok Sabha, het parlement waar Nehru destijds zijn historische toespraak hield.

De menigte die zich op het BJP-kantoor had verzameld om de uitslag af te wachten verkeerde in een staat van ontlanding. De explosies en kruitdamp van knalvuurwerk vulden oren en ogen, vlaggen in saffraangeel (een heilige kleur voor hindoes en de partijkleur van de BJP) zwaaiden in de lucht en de menigte danste uitbundig. Sommige feestvierders waren gekleed in een wit t-shirt met daarop een print van Modi. Anderen droegen een papieren Modi-masker. Ik had dit tafereel vaker gezien, wanneer India's nieuwe leider sprak bij massabijeenkomsten. Als hij de menigte inkeek, staarde zijn eigen gezicht in duizendvoud terug. Terwijl buiten de massa zich liet meeslepen door de roes van de overwinning, sprak ik binnen op het partijkantoor met een bestuurslid van de jongerenafdeling van de BJP die me uitlegde dat ik een politieke revolutie meemaakte. Ik kreeg thee aangeboden in een papieren beker waarop 'NaMo-chai' stond, een verwijzing naar Narendra Modi's verleden als eenvoudige *chaiwalla*, theeverkoper. Het bekertje was tekenend voor de uitgekiende marketingcampagne waarin Modi's naam tot een electorale succesformule was gesmeed.

De jonge partijfunctionaris had extra reden om zich een overwinnaar te voelen die dag. Het succes van de BJP was voor een belangrijk deel te danken aan de ongeveer honderdvijftig miljoen kiezers die voor het eerst hadden mogen stemmen. Twee derde had zijn vertrouwen aan de toen 63-jarige Narendra Modi geschonken. Een door jongeren

gedreven 'tsunamodi' was over India gespoeld, zo werd me uitgelegd.

De Indiase verkiezingen van 2014 waren minstens zo historisch vanwege de verliezer. Modi's tegenstrever was Rahul Gandhi (geen familie van Mahatma Gandhi), op wiens schouders de taak rustte een hoofdstuk toe te voegen aan een illustere familiegeschiedenis. Jawaharlal Nehru was zijn overgrootvader. Rahuls oma, Indira Gandhi, was premier van India in de jaren zeventig. Nadat zij door haar twee sikh-lijfwachten was vermoord (nog een gebeurtenis die een golf van sektarisch geweld teweegbracht, met sikhs als voornaamste slachtoffer), nam haar zoon Rajiv Gandhi, Rahuls vader, het premierschap over. Ook hij werd vermoord, in 1984. Rahuls moeder, Sonia Gandhi, is nog altijd voorzitter van het Indian National Congress dat, afgezien van een paar onderbrekingen, diende als troon voor de Nehru-Gandhi-dynastie om 's wereld grootste democratie te besturen. Rahul Gandhi, een veertiger die schimpend de *yuvraj*, de jonge prins, werd genoemd, verloor spectaculair. De kiezers wilden geen dynastie, maar meritocratie. Ze kozen niet voor een kroonprins, maar voor een theeverkoper die zichzelf omhoog had gewerkt.

'De overwinning van Modi is niet alleen een kwestie van meer stemmen,' zei de Indiase schrijver Aatish Taseer tegen me, kort na de verkiezingsuitslag. 'Het is filosofisch gezien een overwinning op het oude India, dat braaf luisterde naar wat een klein eliteclubje te vertellen had en afwachtte welk deel van de welvaart aan hen toekwam,' concludeerde Taseer. 'Modi is het boegbeeld van een nieuw India, dat is logemaakt en hongerig zijn deel opeist.'

Modi was inderdaad de buitenstaander waar de geves-

tigde elite aanvankelijk minzaam over sprak. 'Hij zal nooit premier worden, maar als hij wil langskomen bij onze vergaderingen om thee te maken, dan mag dat,' zei Mani Shankar Aiyar, een Hogerhuislid van de Congrespartij in de opmaat naar de verkiezingen.

'Mission 272+', zoals de BJP haar campagne had genoemd in een verwijzing naar het aantal zetels dat nodig is voor een eenpartijmeerderheid, deed dit soort kritiek verstommen. De BJP sleepte 282 van de 543 zetels in het parlement binnen. De Congrespartij verloor meer dan driekwart van haar zetels en hield er een schamele 43 over. 'Een triomf van de wil,' zo luidde de voorpagina van het Indiase tijdschrift *Open*, dat een vergelijking maakte die veel commentatoren de wenkbrauwen deed fronsen. *India Today* noemde Modi 'de veroveraar', een militant compliment dat gepaard ging met de opdracht 'India's rechtmatige plek in de galerij der naties' te herstellen.

De afrekening met de Nehru-Gandhi-dynastie was tevens een fundamentele afwijzing van de consensus waardoor de Indiase democratie ruim zeventig jaar had gefunctioneerd, namelijk op basis van Nehru's ideaal van een sterke staat, steun voor minderheden en een pluralistische opvatting van democratie waarin iedere cultuur en religie de ruimte krijgt zonder dat één het gezicht van India kan bepalen. Dat is wat Nehru bedoelde met 'secularisme', de norm waarop de postkoloniale identiteit van het land geschoeid was en die later werd vastgelegd in de grondwet.

Pluralisme en democratie vormen de basis voor wat de Indiase historicus Sunil Khilnani 'het idee van India' heeft genoemd: een natie van duizelingwekkende diversiteit die er ondanks de erfenis van koloniale plundering in slaagt

om de formele gelijkheid van haar inwoners overeind te houden. Hoewel de Indiase democratie al zeventig jaar schrijnend tekortschiet in sociaal, economisch en politiek opzicht, heeft er altijd een liberaal-democratisch kernideaal onder het stof van armoede gezeten: de gift van macht wordt niet gebruikt om het land in één culturele mal te proppen. Dat principe, gepaard met een model van onafhankelijke instituties naar Brits voorbeeld, maakte India onderdeel van de liberale wereldorde.

Hawa is een Hindiwoord dat regelmatig opduikt in het politieke debat in India. Letterlijk betekent het ‘wind’, maar het wordt ook gebruikt voor de richting waarin de politiek waait. De *hawa* die in het voorjaar van 2014 aantrok, blaast ‘het idee van India’ omver. Modi zet de bijl in zowel het economische als het politieke gezicht van de nehruaanse consensus. Hij verkiest de rol van het bedrijfsleven boven die van de staat, de wil van de leider boven vertakte bureaucratie en uitvoerig overleg. In cultureel opzicht staat zijn partij voor *hindutva*, hindoeïstische cultuurpolitiek die India herdefinieert als een natie primair voor hindoes, wat betreft het heden, verleden en toekomst. Moslims, met veertien procent van de bevolking de tweede grootste geloofsgemeenschap, hebben een plek in de Hindoe-*rashtra* (natie), maar moeten genoeg nemen met informeel tweederangsburgerschap.

Tegelijk wakkert Modi een verhaal aan waarin het hindoeïsme de basis vormt van een grote beschaving die na eeuwen van onderdrukking eindelijk ontwaakt. Naar buiten toe is die overtuiging de drijvende kracht achter een ambitieuze internationale agenda. Naar binnen toe is het een stok om vermeende vijanden mee te slaan. Wat niet past

in het discours van een trotse hindoenatie, loopt het risico op represailles, soms van onderop, soms van bovenaf en soms van allebei. Inmiddels is duidelijk dat die assertieve cultuurpolitiek bij een groot deel van de Indiase kiezers resoneert. Bij regionale verkiezingen boekte de BJP de afgelopen jaren succes.

Op het moment dat de grootste democratie ter wereld op deze manier haar koers verlegt, sleept ze de richting waarin de geschiedenis stroomt per definitie mee. Nationalisme, een afrekening met een centrumlinkse elite en het veroveren van het bestel dat bestaat uit instituties als media, onderwijs en rechterlijke macht, met dat project is ook India sinds 2014 bezig. Hetzelfde geldt voor het steeds steviger verankeren van een politiek model, georganiseerd rondom één sterke leider, aan wie een haast mythische status wordt toegedicht. Modi voert in rap tempo economische hervormingen door en het is zijn missie de trage Indiase overheid efficiënter te maken. Dit alles gebeurt op basis van een formeel democratisch mandaat en onder aanmoediging van kiezers, denkers en cultuurdragers. Op die manier trekt India een NaMo-masker over zijn seculier-liberale democratie.

En ook India's grote politieke omwenteling in de eenentwintigste eeuw vond plaats terwijl de wereld sliep of in elk geval één oog gesloten had. De media overal ter wereld deden verslag van de verkiezingen. Ze registreerden de nederlaag van de Gandhi's. Modi's donkere kant werd belicht, zoals zijn innige verbondenheid met de Rashtriya Swayamsevak Sangh (Nationale Vrijwilligers Organisatie), de RSS, een militante massabeweging geïnspireerd door een gewelddadige geschiedenis. Ook Modi's rol als *chief minister* (premier) van de deelstaat Gujarat werd in herinnering

geroepen. In 2002 vond hier een gruwelijke pogrom plaats waarbij hindoemeutes zich op de moslimbevolking wreekten. Wat de wereld niet direct opmerkte, was dat India met Modi richting de voorhoede van de geschiedenis stootte: India omarmde illiberale machtspolitiek, plus een nieuw historisch verhaal om dit te legitimeren.

Terugblikkend waren er tekenen. ‘India first’ was de naam van het conglomeraat ondernemers dat Modi, een man zonder de verfijnde voorkeuren van de elite, hielp verkopen als de toekomst van de natie. Deze naam, plus een substantiële bijdrage aan de omgerekend ruim tachtig miljoen euro die Modi’s campagne kostte, was een erkenning dat in ieder geval de zakenelite de tijd rijp achtte voor een herdefinitie van het idee van India. ‘Er wordt altijd hoog opgegeven van secularisme in India,’ zei Modi in 2013 in een videogesprek met kiezers, toen duidelijk was dat hij nationale politieke ambities koesterde en hij werd bevraagd over zijn kijk op het land. ‘Ik ben een Indiër en ik heb een simpele definitie van secularisme. Jullie zullen het met mijn definitie eens zijn – hij luidt: “India eerst”.’

De opmars van Narendra Modi, zo zullen zijn fans benadrukken, is het verhaal van iemand die zijn eigen lot in handen neemt ten dienste van de natie. Dat verhaal begint in 1950 in Vadnagar, een kleine stad in Gujarat waar Modi werd geboren als derde in een gezin met zes kinderen. Zijn familie behoorde tot de ghanchi’s, een kaste die traditioneel in haar onderhoud voorziet als oliepersers. Modi’s vader runde een theestal. Als adolescent liep Modi weg van huis

om twee jaar rond te dolen, volgens Modi zelf door de Himalaya. In de hagiografische variant van Modi's biografie was dit een *yatra*, een spirituele reis van een jonge man op zoek naar een doel in het leven. Tegelijk liep Modi hiermee weg uit het gearrangeerde huwelijk waar hij naar traditionele gewoonte in was gestapt. Dat hij nooit terugkeerde naar zijn vrouw vormt nu een belangrijk onderdeel van zijn publieke imago: hij kan zich volledig aan India wijden.

Die ethiek van dienstbaarheid leerde Modi als lid van een hindoenationalistische beweging uit de jaren twintig van de vorige eeuw, de rss, die als doel had het ideaal van India als machtige hindoestaat te bevorderen. Deze organisatie combineert dienst aan de natie met de militante opstelling van het twintigste-eeuwse fascisme, het voorbeeld waar de oprichters zich aan spiegelde. Rss-leden zijn verenigd in *shakhas* (afdelingen), die een wijldvertakt netwerk door heel India vormen. Volgens sommigen is het de grootste vrijwilligersorganisatie ter wereld.

Wie lid wordt van de rss onderwerpt zich aan een strak regime van nationalistische rituelen waarbij trouw wordt gezworen aan 'moeder India'. Als achtjarige was Narendra Modi, zoals duizenden jonge kinderen, lid geworden van zijn lokale afdeling. Als jongeman, terug van zijn reis, trad hij bij de rss in dienst. Hij werd *pracharak*, officieel kaderlid, en begon als manusje-van-alles dat schoonmaakt en theezet. Hij werkte zich op binnen de organisatie alvorens de overstap naar de politiek te maken.

Dit is waar het verhaal van Modi zich vaak versnelt. Zijn aanhangers spoelen het liefst door naar 7 oktober 2001, toen Modi namens de BJP de verkiezingen in Gujarat won en de hoogste politieke functie in de deelstaat mocht bekleden.

Wat volgt zijn economische en bestuurlijke successen die Gujarat transformeren tot een ondernemersparadijs. Daarna begint de opmars naar Delhi en vervolgens de klinkende overwinning van 2014. In dit verhaal is Modi de *vikas purush*, de ‘ontwikkelingsman’ die India wil moderniseren.

Het minder glansrijke verhaal van Modi kent meer tussenstops, maar het moet verteld worden omdat het laat zien waar Modi’s idee van India vandaan komt. In dat verhaal wordt erop gewezen dat de RSS een politieke schaduwmacht achter de BJP is en dat een politieke carrière in de partij vrijwel onmogelijk is zonder fiat van de RSS. Dat blijkt uit Modi’s uitspraak in een televisie-interview: ‘Mijn inspiratie om voor de natie te leven heb ik van de RSS. Ik leerde daar discipline. Ik leerde te leven voor anderen, en niet voor mezelf. Ik heb alles aan de RSS te danken.’

In deze variant wordt duidelijk dat er een geschiedenis van geweld aan de RSS kleeft. Haar oprichters waren fanatieke nationalistes die hun inzet voor de vrijheidsstrijd van India in de eerste helft van de twintigste eeuw combineerden met het ideaal van een zuivere hindoestaat. De botsing tussen dat ideaal en de realiteit van een subcontinent waarin verschillende religieuze en culturele identiteiten een rijk geschakeerd tapijt vormen, vertaalde zich in een sfeer van agressie tegen alles waar de RSS een vijand in zag: linkse politiek, het Westen en andere religies, met name de islam. De rechtse RSS deed het streven naar onafhankelijkheid, maar wees het geweldloze verzet dat Mahatma Gandhi voorstond af. Het was een gewezen RSS-fanaticus die Gandhi in 1948 doodschoot, waarop Nehru de organisatie verbood en 20 000 leden liet arresteren.

Tegen de tijd dat Modi zijn klim binnen de gelederen van

de rss begon, aan het begin van de jaren zeventig, was het georganiseerde hindoenationalisme bezig om zich na een ondergrondse fase als openbare politieke en maatschappelijke kracht te manifesteren. In de jaren zeventig was de rss een bolwerk van studentenverzet tegen het autoritaire bewind van Indira Gandhi en verleenden rss-leden noodhulp bij natuurrampen. In 1980 werd de BJP opgericht, een opvolger van eerdere partijen met een hindoenationalistische agenda. Het werd de politieke etalage van de rss.

Ondertussen zette het patroon van geweld zich voort. In Gujarat, waar de BJP haar sterkste electorale basis had, braken sektarische conflicten uit tussen hindoes en moslims, in 1985, in 1990, in 1992, telkens met honderden doden tot gevolg. In 1992 behaalde het hindoenationalisme een symbolische overwinning met de verwoesting van de Babri Masjid, een zestiende-eeuwse moskee in Ayodhya in de deelstaat Uttar Pradesh. Volgens sommige hindoemythen ligt daar de geboortegrond van de god Rama. Het claimen van de historische plek, in de hoop dat er op een dag een nieuwe Ram-tempel zal verrijzen, is sindsdien een stuwende kracht van het hindoenationalisme.

De *Ram Janmabhoomi*, zoals de strijd om de Ayodhya-tempel heet, werd in werking gezet door Lal Krishna Advani, een prominente BJP-politicus uit de gelederen van de rss. In 1990 reed Advani in een tot strijdswagen omgebouwde Toyota vanuit Gujarat naar Ayodhya om hindoes te inspireren zich bij de tempelbeweging aan te sluiten. Op foto's uit die tijd staat Advani naast de toen nog onbekende Narendra Modi op de wagen, die verwijst naar de Ramayana, het hindoe-epos waarin Rama in een strijdswagen optrekt richting zijn vijanden.

De verwoesting van de Babri-moskee was een cruciale opstap voor de BJP om een landelijke politieke kracht te worden. De 'party with a difference', opgericht als alternatief voor het seculiere socialisme van de Congrespartij, leidde in haar beginjaren een bestaan in de marges van de oppositie. Tussentijdse verkiezingen in 1998 leverden een coalitieregering op met de BJP als grootste partij en hun leider Atal Bihari Vajpayee als nieuwe premier van India. De partij profiteerde van het reveil van militant hindoeïsme dat de Ram Janmabhoomi had losgemaakt.

De Vajpayee-regering liet zien wat hindoenationalisme betekent als het vanuit Delhi opereert. Provocaties van Pakistan leidden tot een korte oorlog en Vajpayee liet India's kernwapen testen. De BJP-aanhang reageerde enthousiast op het vooruitzicht van een 'hindoebom', waarvan de komst al voorspeld zou zijn in de hindoemythologie. Het zand van de woestijn waar de kernproeven plaatsvonden werd door pelgrims verzameld en gekoesterd als heilige grond.

Operatie Shakti (Hindi voor 'macht'), de codenaam voor het vervaardigen van het kernwapen, moest het imago van India als nieuwe supermacht onderstrepen. De verhoudingen met Pakistan, dat ook over kernwapens beschikt en sinds 1947 al drie grote oorlogen had gevoerd met India, kwamen daarmee op scherp te staan.

In een beroemd geworden essay uit 1998 uitte schrijfster Arundhati Roy haar bittere verbazing over het feit dat de mogelijkheid van totale vernietiging als iets geweldigs werd gevierd. De bom was volgens haar een truc om de aandacht af te leiden van werkelijke problemen: "Dit zijn niet zomaar kernproeven, het zijn beproevingen van het nationalisme", werd ons regelmatig verteld. Dat werd nadrukkelijk gezegd,

telkens en telkens weer. De bom is India. India is de bom. En niet gewoon India – het hindoeïstische India. Daarom moet je uitkijken, want elke kritiek is niet alleen antinationaal, maar ook antihindoe,’ schreef Roy in *Het einde van de verbeelding*.

Roy legde de scheidslijn bloot die de politiek in India vanaf dat moment zou kennen. Aan de ene kant was er de overtuiging dat er zoiets bestaat als een hindoeënatie die in ere moet worden gehouden. Aan de andere kant was er het deel dat bleef geloven in Nehru’s seculiere ideaal, dat een praktisch model zocht voor hoe hindoes samenleven met miljoenen christenen, moslims, boeddhisten, jains, sikhs en andere gelovigen.

Modi verkeerde rond de tijd dat Roy haar essay schreef in Delhi, nadat de rss in Gujarat hem naar de hoofdstad had gestuurd in de hoop zich van een probleem te ontdoen. Modi was eigenzinnig, moeilijk te controleren en meedogenloos ambitieus. Zoals Modi het zelf vertelt, stuurde Vajpayee hem begin jaren nul terug naar Gujarat, volgens andere bronnen lobbyde hij zelf voor de post van chief minister in de deelstaat waar hij geboren was. Hoe dan ook, in 2001 trad Modi aan in de functie die hem uiteindelijk weer terug naar Delhi zou leiden. ‘Voor de rss was Modi’s installatie als leider van Gujarat een belangrijke verdienste,’ concludeert Vinod Jose, hoofdredacteur van kwaliteitsblad *The Caravan* in een uitgebreid artikel over de opkomst van Narendra Modi. ‘Voor het eerst in de geschiedenis werd een fulltime rss-pracharak hoogste minister.’

Toen Modi zijn eed aflegde, op 7 oktober 2001, was de wereld in de ban van 9/11 en werden de eerste bommen boven Afghanistan afgeworpen in het kader van de War on

Terror. De mondiale sfeer was er een van bedreiging door de islam en dat speelde de BJP-politici in de kaart. Delhi mobiliseerde troepen en voerde een oorlogsbelasting in, Modi kreeg de leiding over Gujarat, een plek met een geschiedenis van gewelddadige botsingen tussen hindoes en moslims. De rijzende ster aan India's politieke firmament was geen product van compromis en consensus, maar van conflict en confrontatie.

Met Modi's aantreden als premier van India is ook de kloof waar Arundhati Roy over schreef weer volop zichtbaar. Ik sprak haar in de zomer van 2017, ter gelegenheid van het verschijnen van haar nieuwe roman, die zich afspeelt tegen het decor van aanzwellend hindoenationalisme in India. 'Er wordt een verschrikkelijke mate van propaganda losgelaten op een bijgelovige, halfgeletterde en verarmde bevolking,' zei ze. 'In plaats van dat de politieke elite praat over zelfmoorden onder boeren of verdwijnende banen, gaat het over de bedreiging door moslims en intellectuelen die de staat ondermijnen. Hindoenationalisten roepen op tot het lynchen van mensen die rundvlees eten.'

De gewelddadige massa was weer terug in India, vertelde Roy. De afgelopen jaren had er een golf aan incidenten plaatsgevonden waarbij opgejutte menigten hun agressie botvierden op de zwakkeren in de samenleving: vrouwen, moslims, dalits, de laagstgeplaatste groep van India's kaststelsel. 'Dit soort geweld ontstaat nooit zomaar. De gewelddadige menigte krijgt altijd signalen van bovenaf dat haar agressie is toegestaan.'

Niet enkel volksjustitie, ook het reguliere rechtsapparaat wordt ingezet als wraakinstrument, zo heeft Roy zelf ondervonden. Toen ik haar sprak liep er een strafzaak tegen

haar wegens vermeende ‘minachting van de rechtbank’. De aanleiding was een artikel in het tijdschrift *Outlook* waarin ze kritiek uitte op de arrestatie van een docent aan de universiteit van Delhi op verdenking van ‘antinationale’ activiteiten. Deze dr. G.N. Saibaba, vanaf de heup verlamd en aan een rolstoel gebonden, zou lid zijn van een extreem-linkse verzetsgroep. Hij werd gevangengezet in 2015 zonder een precieze aanklacht. Verzoeken om op borgtocht vrij te worden gelaten zijn afgewezen. Roy stelde deze gang van zaken aan de kaak en bevindt zich in dezelfde limbo als Saibaba: in het beklagdenbankje zonder dat sprake is van een aantoonbaar vergrijp.

Het past slecht bij een functionele democratie om intellectuelen te vervolgen vanwege hun taak. Maar India past het label ‘functionele democratie’ slecht, luidde Roys oordeel. ‘Dat democratische imago is er vooral ter ondersteuning van India als een aantrekkelijke investeringslocatie. Daarom zegt iedereen erin te geloven. Stel dat de regering morgen zou besluiten om haar natuurlijke hulpbronnen te nationaliseren in plaats van per contract aan bedrijven te verkopen, dan zou je snel berichten horen over de andere kant van India: de bezetting van Kasjmir, de ondervoede kinderen, de boeren die zelfmoord plegen, het geweld, het kastenstelsel.’

In Modi’s eerste maanden als chieft minister van Gujarat ontvouwde zich de serie gebeurtenissen die zijn carrière van een schandvlek zou voorzien. In de laatste dagen van februari en de eerste van maart 2002 vond in Gujarat een

driedaagse geweldsuitbarsting plaats, waarbij duizend Indiërs, voor het merendeel moslims, om het leven kwamen. Ze werden vermoord door een menigte hindoes die met zwaarden en drietanden hun agressie de vrije loop lieten. Er werd op grote schaal seksueel geweld gepleegd, waarbij vrouwen werden verkracht en vermoord. Er zijn ooggetuigenverslagen over foetussen die uit de buik van hun moeder werden gesneden en levend werden verbrand. Nog eens zestienduizend moslims raakten ontheemd doordat hun woningen en winkels werden platgebrand. Wat dit alles nog schokkender maakte, is dat de autoriteiten met Modi aan het hoofd niet ingrepen.

De pogrom was een wraakactie voor de brand in een trein op het station in Godhra waarbij 58 hindoeëlpelgrims omkwamen. Ze waren in februari 2002 op terugreis van een bijeenkomst in Ayodhya waar werd gevierd dat het tien jaar geleden was dat de Babri-moskee in Ayodhya werd verwoest. Geweld in India is als een ketting, waarbij elke schakel aan de vorige vastzit. Vrijwel meteen na het nieuws uit Godhra vormden zich bewapende menigten hindoemannen, opgejut door geruchten dat de brand was aangestoken door moslims die in Godhra langs het spoor woonden. Later forensisch onderzoek heeft hier nooit bewijs voor geleverd.

Voor Modi bestond er weinig twijfel. Hij bevestigde het verhaal dat de brand een daad van terrorisme door moslims was en suggereerde dat ze onder invloed stonden van Pakistan. Hij liet de verkoolde lichamen van de pelgrims als martelaren door de straten van Ahmedabad, de hoofdstad van Gujarat, voeren. In de dagen die volgden koelden hindoes hun woede op de bewoners van moslimwijken op verschillende plekken in Gujarat. Terwijl de moordpartijen

plaatsvonden, bestempelde Modi de gebeurtenissen op zakelijke wijze als ‘een aaneenschakeling van actie en reactie’. Het geweld werd gadegeslagen door de politie die, zoals later de kille samenvatting van Gujarat 2002 werd, zei: ‘We hebben geen instructies gekregen om jullie te helpen.’

In de jaren na deze geweldsuitbarsting in Gujarat zijn er verschillende onderzoeken naar buiten gekomen waaruit blijkt dat de machthebbers de hand hadden in de moordpartijen en pogingen om de waarheid boven tafel te krijgen hebben gefrustreerd. De aanval op de moslims in Gujarat was van tevoren gepland, concludeerde Human Rights Watch in 2002, en werd georganiseerd met hulp van politie en politieke functionarissen in de deelstaat. Zo beschikten de relschoppers over gedetailleerde adresgegevens van moslims in Ahmedabad. Indiase onderzoeksjournalisten hebben met een verborgen camera daders gefilmd die beweren dat ze van Modi ‘drie dagen de kans kregen om te doen wat ze wilden’.

Modi claimt zelf dat gerechtelijke onderzoeken hem een ‘schone lei’ hebben opgeleverd. Onvoldoende bewijs is een betere omschrijving. Belastend materiaal is inderdaad nooit boven tafel gekomen, maar de rechtsgang is met een hoop vraagtekens omgeven. Een sleutelgetuige, Modi’s voormalige minister van Binnenlandse Zaken in Gujarat, werd in 2003 onder onopgehelderde omstandigheden gedood. Een van zijn naaste medewerkers heeft onder ede beweerd dat de staatsadvocaten van Modi gerechtelijke onderzoeksrapporten konden inzien en wijzigen voordat ze gepubliceerd werden. In een rapport uit 2012 concludeert Human Rights Watch dat onderzoeken naar de verantwoordelijkheid voor de rellen in Gujarat stelselmatig zijn gefrustreerd.

Sindsdien zwijgt Modi liever over het geweld in Gujarat. De paar keer dat hij zich tot een terugblik heeft laten verleiden, klonk er weinig berouw door in zijn woorden. In een interview met Indiase media in 2013 zei hij in cryptische bewoordingen het lot van de omgekomen moslims te betreuren, maar er geen verantwoordelijkheid voor te voelen. ‘Als iemand anders rijdt en wij zitten op de achterbank en er komt er een puppy onder de wielen, voelen we dan de pijn? Ja,’ zei Modi. Het deed denken aan wat Rajiv Gandhi zei over het geweld tegen Indiase sikhs na de moord op Indira Gandhi: als een grote boom valt, dan schokt de hele aarde. In de vertaling door internationale media leken Modi’s woorden milder dan hoe ze in werkelijkheid waren uitgesproken. Puppy is de vertaling van *Kutte ka bacha*, dat beter vertaald ‘nageslacht van een hond’ betekent. De verontschuldiging waar zijn critici om vragen, blijven uit. ‘Waarom over 2002 praten,’ zei hij in een interview met *The Washington Post*. ‘Het is verleden tijd, wat doet het ertoe?’

Even dreigden de Gujarat-rellen de politieke carrière van Modi in de kiem te smoren, niet eens zozeer vanwege het feit dat er geweld plaatsvond onder zijn bestuur, maar vanwege de nervositeit die dit bij het bedrijfsleven teweegbracht. Buitenlandse investeringen droogden al snel op na de rellen van 2002. Indiase ondernemers, die hun imago niet wilden verbinden met een plek waar, zoals sommige onderzoekers het noemden, ‘genocide’ had plaatsgevonden, keerden zich van Modi en Gujarat af.

Hoe Modi de Indiase zakenelite toch in het gelid kreeg, wordt beschreven door Vinod Jose in het profiel van Modi in *The Caravan*. Modi was woedend over het wantrouwen van de ondernemersklasse, die hij tijdens een gespannen bij-

eenkomst in New Delhi uitmaakte voor ‘pseudoseculieren’. Hij kreeg de centrale BJP-regering zover dat ze de toegang van zijn critici tot landelijke ministers afsneed en dwong daarmee een excuusverklaring af. Dit bevestigde Modi’s rol als de leider voor wie de zakenelite buigt. Tegelijk won Modi hiermee wat hij nodig had om zijn rol als ‘ontwikkelingsman’ op te wrijven en zijn imago als wegstrijder van sektarisch geweld weg te poetsen.

Wel werd Modi persona non grata in het buitenland. Het Amerikaanse ministerie van Buitenlandse Zaken achtte hem na onderzoek medeverantwoordelijk voor de moordpartijen in Gujarat. Onder druk van media en maatschappelijke organisaties weigerden de Verenigde Staten hem een visum toen hij in 2005 een lezing zou komen geven op een zakencongres. Het Verenigd Koninkrijk zette hem op de diplomatieke zwarte lijst. Afgesneden van zijn twee grootste Indiase diaspora’s richtte Modi zich op zakelijk succes in zijn deelstaat. In 2003 organiseerde hij de eerste jaarlijkse ‘Vibrant Gujarat’-top, die ondernemers uit de hele wereld aantrok. Het was een belangrijk platform voor Modi de zakenpoliticus. Uit zijn klinkende verkiezingsoverwinningen in 2007 en 2012 in Gujarat bleek dat Modi’s associatie met antimoslimgeweld geen rem op zijn populariteit was.

Zo stond het ervoor met Modi toen ik voor het eerst met hem werd geconfronteerd: internationaal bekend als de ‘slachter van Gujarat’, waanzinnig populair bij zijn achterban. Zijn kiezers beschouwden hem niet als de leider die er niet in slaagde sektarisch geweld te voorkomen, maar als iemand die daarna juist de vrede wist te bewaren. ‘Dankzij Narendra Modi is Gujarat een baken van stabiliteit,’ zei Sarman Zala, destijds hoofd van de faculteit politieke we-

tenschappen aan de universiteit van Ahmedabad toen ik hem sprak in oktober 2012. De professor was vol lof over Modi, van wie een portret aan de muur van zijn kantoor hing. ‘Sinds de rellen van 2002 hebben we in deze staat geen uitbraak van geweld meer gezien. Dat is voor India een hele prestatie. Daarom is Gujarat zo aantrekkelijk voor investeerders.’

Modi was toen net bezig met een tiendaagse yatra door het land, waarbij hij leefde op een dieet van enkel water. De reis was opgedragen aan Vivekananda, een negentiende-eeuwse monnik en intellectueel die een van de grondleggers is van het nationalisme in India. Vivekananda, door Modi regelmatig genoemd als voorbeeld, reisde verschillende malen door de vs, Europa en Japan. Hij hield een toespraak op het wereldparlement van religies in Chicago in 1893 waarin hij opriep tot religieuze verbroedering. De nationale trots die hij trof in het Westen was het pad dat India in zijn ogen moest volgen als het land een trotse, zelfstandige natiestaat wilde worden. Vivekananda, zo benadrukt Modi tegenwoordig, is een inspiratiebron voor het India van nu.

Modi's tocht eindigde bij Pavagadh, een hoge rotspiek in Gujarat die zowel voor hindoes als voor moslims een bedevaartsoord is. De locatie was niet toevallig gekozen: Modi werkte hard aan een imago van verzoener tussen de twee geloven. Bij Pavagadh zag ik hoe Modi werd opgewacht door een massa van ruim honderdduizend BJP-aanhangers die vanuit de hele staat naar het tempeldorpje waren gereisd. Vuurwerk, volksdansen en eindeloze plichtplegingen – wie niet beter wist, zou denken dat hij was beland bij een kroningsceremonie. Terwijl de massa zijn naam scandeerde, trok er een stoet van hoogwaardigheidsbekleders voorbij

die een voor een bogen voor Modi en hem een cadeau overhandigden. Uiteindelijk stond Modi op het podium met een pijl en boog in de handen, bloemenkransen om de schouders en een tulband op het hoofd. Hij had een nieuwtje voor zijn publiek: het Verenigd Koninkrijk had besloten de diplomatieke banden te herstellen. ‘Gujarat en Europa gaan samen de strijd aan om het leven van onze mensen te verbeteren,’ verkondigde Modi, gekleed in een smetteloos witte kurta, het karakteristieke Indiase halflange hemd.

De bijeenkomst in Pavagadh was typerend voor Modi’s politieke stijl: zijn hang naar spiritualiteit en ascetisme en het enthousiasme van de menigte die hij op de been brengt, als onderdeel van een politiek ritueel waarvan hij het middelpunt vormt. ‘*Modi-ji Gujarat ka sher hai*,’ riep een jong stel in Pavagadh. ‘Modi is de leeuw van Gujarat.’ Beiden waren advocaat in opleiding. Modi was voor hen de politicus aan wie ze hun toekomst en die van India graag toevertrouwden. ‘We kunnen niet wachten om hem in Delhi aan de macht te zien.’

Zeven maanden later, in juli 2013, ontmoette Modi in het geheim een gezelschap dat bestond uit vertegenwoordigers van bijna alle EU-lidstaten. Tijdens de bijeenkomst, die plaatsvond in de woning van de Duitse ambassadeur in New Delhi, zat Modi in het midden aan een lange tafel, geflankeerd door de gastheer. De Europese diplomaten kregen de kans om Modi te bevragen. Volgens persbureau Reuters, dat de bijeenkomst achteraf optekende, hanteerde hij zijn bekende verdedigingslijn: op vragen over het risico op nieuwe geweldsuitbraken antwoordde hij dat er onder hem in Gujarat sinds 2002 geen nieuwe episodes van sektarisch geweld waren geweest, in tegenstelling tot andere plekken in

India. De bijeenkomst betekende het einde van de Europese Modi-boycot. In het najaar van 2013 werd Modi benoemd tot premierskandidaat namens de BJP. Na zijn overwinning in de landelijke verkiezingen van mei 2014 werd Modi's ban ook in de vs opgeheven.

Modi's nationale ambities waren gegroeid zonder dat het de rest van de wereld al te veel was opgevallen. Buiten India meenden politieke commentatoren dat de gebeurtenissen in Gujarat de BJP weliswaar lokaal in de kaart hadden gespeeld, maar dat op landelijk niveau het hindoenationalisme daardoor juist was uitgespeeld. Deze overtuiging werd verder gesterkt door de nationale verkiezingen van 2004, die een onverwachte nederlaag voor de BJP opleverden. De partijslogan 'India shining' verdroeg zich slecht met de moordpartijen die in Gujarat onder een BJP-bestuur hadden plaatsgevonden. Het gaf de Congrespartij ruimte voor een comeback. De filosoof en Indiakenner Martha Nussbaum omschreef het als 'een voorbeeld van hoe democratie de aanval van religieus extremisme kan overleven'. Dat India de BJP afwees was volgens haar een 'toonbeeld waar alle moderne democratieën van kunnen leren'. Haar optimisme is inmiddels een vluchtheuvel gebleken, ingeklemd tussen twee saffraankleurige revoluties.

De nieuwe regering kwam onder leiding te staan van Manmohan Singh, die India in de jaren negentig als minister van Financiën op het pad van economische liberalisering had gezet. Het was een keuze voor het verleden. Singh, geboren in 1932, was een in Oxford opgeleide econoom en had

een lange carrière in India's centrale bureaucratie achter de rug. Singh was een technocraat, en had nooit een zetel in de Lok Sabha gewonnen. Hij hing aan de touwtjes van Sonia Gandhi, die voorzitter van de Congrespartij was.

Afgezien van een nucleaire deal met de Verenigde Staten brachten de tien jaar dat Singh aan de macht was geen grote mijlpalen. Economische liberalisering zette door, zij het moeizamer dan in de vijftien jaar daarvoor, net als de gestage groei van de Indiase middenklasse. India zat weer op de plek waar het in de decennia daarvoor had gezeten: meer dan een miljard mensen op een subcontinent, de grootste democratie ter wereld, maar toch onopvallend. Singh was, zoals een van zijn biografen hem typeerde, *'the accidental prime minister'*.

Toen er na twee ambtstermijnen een opvolger moest worden gezocht voor Singh, schoof de partijtop Sonia's zoon Rahul naar voren. Hij was weliswaar een veertiger, maar had niets meer op zijn conto dan een politieke carrière onder moeders vleugels. Zijn driedagenbaardje droeg bij aan het imago van een vertierzoekende adolescent. De Congrespartij was op dat moment een door corruptieschandalen aangevreten moloch die de dynamiek van India, zowel in economisch als in cultureel opzicht, niet wist te vangen.

Het bood de BJP gelegenheid om de verkiezingen van 2014 te presenteren als een kans om de stal schoon te vegen. Tegenover een partij die haar hoge functionarissen rekruteerde uit de machtselite of koos op basis van erfopvolging, had de BJP met Modi een icoon van individuele vooruitgang, van theejongen tot premier. 'Ik ben een outsider in New Delhi en in de politiek,' zei hij in een groot kranteninterview dat tijdens de verkiezingscampagne verscheen. 'Ik

heb vijftig jaar van mijn leven rondgereisd en met de mensen gesproken over wat hun problemen zijn. Ik heb gezien hoeveel talent ze hebben en hoe hun levensomstandigheden verbeteren doordat ze hard werken.'

Modi boekte succes met zijn imago als man van het volk. Ik volgde de verkiezingen van 2014 vanuit Varanasi, de voor hindoes heilige stad aan de Ganges in Uttar Pradesh. Met 220 miljoen inwoners is dit India's meest bevolkte deelstaat. Zowel Modi als Rahul Gandhi had ervoor gekozen vanuit Varanasi campagne te voeren. Rahul trok er op een wagen door de straten, terwijl Modi een bijeenkomst hield in Robertsganj, een dorp honderd kilometer zuidelijker, waar het ontwikkelingsniveau onder dat van Sub-Saharaans Afrika ligt. Robertsganj is een plek die het verdriet van India symboliseert. Twee doorgangswegen die elkaar kruisen, met daarlangs krakkemikkige huisjes. Het is er gortdroog en stof bedekt alles als een laag talkpoeder. De mensen zijn klein en mager, een teken van stelselmatige ondervoeding.

In Robertsganj sprak ik met Nirmala, een vrouw van middelbare leeftijd, op een houten bankje voor haar tabakswinkel. Ze woonde met in totaal vijf families in het piepkleine boerderijtje daarachter. 'De winkel levert net genoeg op om eten te kopen, maar meer niet,' vertelde ze. Ze hoopte vurig op Modi als premier. 'Goede watervoorzieningen voor de landbouw, elektriciteit om bedrijven te laten draaien,' luidde het antwoord op de vraag wat ze dacht dat er dan zou veranderen.

Later die middag landde Modi's helikopter op een zanderig veld, net buiten het dorp. Hij ging gekleed in het wit, met op zijn neus een montuurloos brilletje van Italiaans ontwerp. Modi hield een kort verhaal volgens een vast stra-

mien waarin hij ontwikkeling van het platteland beloofde en de Congrespartij aanviel. 'Rahul Gandhi weet niet wat armoede is. Hij werd geboren met een zilveren lepel in de mond. Hij bezoekt de armen om publiciteitsfoto's te kunnen nemen,' zei Modi. Hij deed dit gedurende de campagne meer dan vierhonderd keer: neerstrijken, een verhitte speech afsteken en door, op naar de volgende bestemming.

Dat Modi erin slaagde zich te presenteren als kampioen van de plattelandsbevolking, toont hoezeer hij met het oude India afrekent. Traditioneel wierp de Congrespartij zich op als genadige beschermer van de arme onderklasse. De partij is verantwoordelijk voor de talloze subsidies op voedsel, brandstof en werk. Maar dat model is in de ogen van velen failliet. India groeide in het afgelopen decennium rap, maar de vruchten kwamen nauwelijks bij de arme plattelandsbevolking terecht. Velen van hen moesten rekenen op voedselbonnen en gesubsidieerd werk om het hoofd net boven water te kunnen houden. In deze uitzichtloosheid bood de methode-Modi een aantrekkelijk alternatief.

Tijdens het volgen van Modi's campagne maakte ik kennis met Amit Agrawal, een kleine zelfstandige uit Ghaziabad, een van de voorsteden van Delhi. Hij behoort tot een ander deel van het stille leger dat Modi steunt: de middenklasse, die zichzelf beziet door de bril van sociale en economische stijging. Ik ontmoette Amit voor het eerst in 2012, in de trein op weg naar Gujarat om Modi's bijeenkomst in Pavagadh bij te wonen. Amit zat op de bedbank tegenover me en gaf hoog op over Modi. Hij sprak over hoe de 'Modinomics' Gujarat vooruit hielp en hij hoopte dat Modi de kans zou krijgen om die succesmethode in heel India toe te passen.

Later bezocht ik Amit Agrawal op een zondag thuis, waar

zijn vrouw Priti een kruidige biryani serveerde en hij met een schalkse glimlach een fles rode wijn opentrok. Amit vertelde over zijn zoon en dochter, die toen tien en vijftien waren. Zijn dochter zat op een kostschool en Amit hoopte dat ze rechten zou gaan studeren. Hij zette een deel van zijn inkomen dat hij verdiende als boekhouder ervoor opzij. ‘Dit land groeit en zal blijven groeien. India heeft zijn plek in de wereld veroverd, we worden niet meer kleinerend behandeld. Dat geeft mij vertrouwen,’ zei hij. Daarna kreeg ik een rondleiding langs de verschillende flatscreens die in zijn huis hingen. ‘Al die apparatuur die een gezin als dat van ons kan betalen, daar lees je de welvaart van India aan af.’ Amit vertelde hoe een grote groep burens zich op 31 oktober 1984 in zijn woonkamer had verzameld om de berichtgeving over de moord op Indira Gandhi te volgen op één klein tv-schermb.

Agrawal had zijn nieuwe welvaart verkregen in een periode waarin India werd geregeerd door de Congrespartij. Toch wist de partij zijn stem niet te winnen. Na de verkiezingen die een ongekende overwinning voor de BJP hadden opgeleverd, hoefde ik Agrawal eigenlijk niet te vragen wat hij gestemd had. ‘BJP natuurlijk. Modi gaat dit land groot maken.’

Daarmee was Amit Agrawal één stem in het koor van miljoenen dat laat horen dat democratie niet automatisch uitdraait op de keuze voor pluralistische en progressieve politiek. Met Modi, intellectueel gevormd door het hindoenationalisme, koos dit deel van India’s bevolking juist voor het type leider dat sinds het begin van deze eeuw op verschillende plekken uit de democratische tombola is komen rollen: autoritair, cultureel conservatief en vervuld van een

missie om zijn land uit naam van een specifieke bevolkingsgroep groot te maken. ‘Er is niets ondemocratisch aan wat er in India gebeurt,’ zei Mukul Kesavan, een vooraanstaand essayist, toen ik de Modi-revolutie met hem besprak. ‘Wat er wordt uitgehold is een fraai pakket aan ideeën dat we met democratie zijn gaan associëren.’

Als premier staat Modi voor het ruim zeventigjarige vraagstuk dat altijd de grote uitdaging is geweest voor de politieke elites van het land: hoe een natie te besturen met een bevolking van ongeëvenaarde omvang en diversiteit. In 1946, toen driehonderd politici samenkwamen in New Delhi om een grondwet en staatsinrichting voor een onafhankelijk India op te stellen, ontstond een touwtrekwedstrijd over welk model het beste bij India zou passen. Een deel van de vergadering wilde het model dat Mahatma Gandhi voorstelde, waarbij de politieke structuren van India zich zouden voegen naar het niveau van dorpen en dorpsraden. Dit stuitte op weerstand van hervormers die een dorpsdemocratie ongeschikt achtten voor een moderne natie. B.R. Ambedkar, een jurist uit de kaste van de dalits, de ‘onaanraakbaren’, was hun woordvoerder. ‘Wat is het dorp behalve een lokale afvoerput, een oord van onwetendheid, kleingeestigheid en groepsvorming,’ sprak Ambedkar, die vond dat de emancipatie van de onderklasse enkel kon plaatsvinden door oude sociale structuren te doorbreken. Ambedkars overtuiging prevaleerde, en India koos voor een getrappt model van eigen bestuur in iedere deelstaat onder een nationaal machtscentrum in Delhi, met een ingewikkelde verdeling over welk

bestuur welke verantwoordelijkheid kreeg. Dat was het model waar India mee werkte: een politieke machtsbalans, omzwachteld met een beruchte bureaucratie.

In de handen van Modi is de centrale regering een machtspons geworden. Modi is erin geslaagd om de reikwijdte van het premierschap uit te breiden op een manier die geen precedent heeft in de moderne Indiase geschiedenis, afgezien van de 21 maanden van 1975 tot 1977 waarin Indira Gandhi om burgerlijke onrust te bezweren de noodtoestand had afgekondigd, constitutionele rechten opschortte en de pers aan banden legde. Onder het credo 'minimal government, maximum governance' haalt Modi delen van de bureaucratie door de versnipperaar, geeft hij ruim baan aan het zakenleven en neemt hij zelfstandig beslissingen door regelmatig zijn eigen ministers te omzeilen. Op deze manier wordt niet alleen het idee van India op een nieuwe leest geschoeid, maar ook de manier waarop het land bestuurd wordt. 'Keizer Modi' is de bijnaam die hij hiermee verworven heeft.

Dat een teveel aan bureaucratie in Modi's ogen zijn ambitie maar zou afremmen bleek uit zijn beslissing om direct na zijn aantreden verschillende onderdelen van de regering op te heffen, waaronder de afdeling die beslist over planningsvraagstukken, en de commissies die gaan over veiligheid, nationale economie en parlementaire zaken zodanig opnieuw in te richten dat ze onder meer directe invloed van de premier kwamen te staan. Modi's ultieme zet kwam kort hierna. Hij reduceerde het aantal leden van de Appointments Commission of the Cabinet tot twee: hemzelf en de minister van Binnenlandse Zaken Rajanath Singh, een BJP-veteraan die diende onder Vajpayee en net als Modi van

de rrs komt. Op die manier kon Modi de afgelopen jaren vrijwel in zijn eentje beslissen aan wie cruciale posten binnen de bureaucratie en bestuur toe te delen.

Het voorlopige hoogtepunt van Modi's solistisch bestuur was 8 november 2016. Op de dag dat Donald Trump tot president van de Verenigde Staten werd gekozen, kondigde Modi uit het niets aan dat per middernacht biljetten van vijfhonderd en duizend roepie ongeldig zouden zijn. Van het ene op het andere moment was 86 procent van het Indiase geld in omloop waardeloos. Modi had deze actie in het geheim voorbereid, zonder medeweten van de Centrale Bank en zonder medeweten van de meeste van zijn kabinetsleden. Het doel, zo verklaarde Modi, was het terugdringen van de omvangrijke zwarte economie en het indammen van de financiering van terrorisme.

Modi's bruuske beslissing was naar verluidt geïnspireerd door gesprekken met Anil Bokil, een man zonder economische diploma's die al jaren als een missionaris door het land reisde en verkondigde dat contant geld de bron van alle problemen is in India. Modi heeft Bokil, die hoopt dat de wereld ooit een gezamenlijke munt zal voeren, ontmoet toen hij chieft minister in Gujarat was. De powerpointpresentatie die Bokil al honderden keren heeft laten zien, waarin de economie van India wordt voorgesteld als een lekke pijp waar aan alle kanten geld uit stroomt, lijkt bij Modi te zijn blijven hangen.

Wat Bokil verkocht als een 'chirurgische ingreep zonder verdoving' leidde tot weken van betalingschaos: lange rijen voor de banken, waar kleine hoeveelheden cash konden worden omgewisseld, lange rijen voor de geldautomaten, waar telkens slechts een klein bedrag kon worden opgeno-

men vanwege een tekort aan nieuwe bankbiljetten. Boeren kwamen in de problemen toen ze nieuw zaaigoed moesten kopen, met een toename aan zelfmoorden als gevolg. Kleine ondernemers gingen failliet. In een economie die voor negentig procent op contant geld draait, legde deze ingreep het economisch commercieel verkeer maandenlang plat.

Dit was een van de meest ontregelende economische experimenten die India ooit heeft ondergaan. Het was een plan dat uitgevoerd werd op basis van de wil van één leider die van India een cashloze economie wil maken. Wat Modi wilde was corruptie en belastingontduiking aanpakken, een strijd die hij in eigen ogen voerde voor India en waarvoor hij bereid was te lijden, net zoals hij het hele land vroeg om te lijden. 'Ik heb mijn thuis, mijn familie, alles verlaten voor de natie,' sprak Modi toen hij de *notebandi* aankondigde. Deze beslissing hoorde daarbij, en hij zou geen bakzeil halen. 'Ze mogen me om het leven brengen, ze mogen me ruïneren omdat de buit die ze zeventig jaar lang hebben verzameld in gevaar is,' zei Modi over zijn critici. Het was veelzeggende retoriek. Zeventig jaar lang, de decennia van nehruaanse consensus, was India corrupt geweest. Nu begon de zuivering. Modi bestempelde de demonetisatie als een *yagna*, een vedisch reinigingsritueel.

Naar economische maatstaven is het resultaat van de *notebandi* pover. Hij kostte India twee procent economische groei en anderhalf miljoen banen. Volgens econoom Arun Kumar, een expert op het gebied van de zwarte economie, miste het uit de circulatie halen van het geld zijn officiële doel: illegaal verkregen spaartegoeden oprollen. India's rijke bovenlaag pot haar geld liever op via buitenlandse bankrekeningen dan onder het matras. Nog geen 0,1 procent van

het zwarte geld is op deze manier verdwenen, becijfert Kumar in zijn boek *Demonetisation and the Black Economy*. Maar economische logica had hier niet de overhand. Dit was ‘demonetisation’, oftewel ‘DeMo’. Die woordspeling was een zoveelste poging om de naam van India’s leider tot een alomvattende kracht te maken, in politiek en in spiritueel opzicht.

Modi’s gok betaalde zich uit. De economische groei zakte terug tot het laagste niveau sinds 2014, maar de populariteitscijfers van de premier gingen de andere kant op. Uit een peiling van het Pew Research Center in de maanden van de demonetisatie bleek dat 89 procent van de Indiërs positief over Modi dacht.

Ook het vertrouwen van Amit Agrawal bleek ongeschonden. Ik zocht hem op kort nadat Modi de grote roepiebiljetten uit de roulatie had genomen. Hij was verhuisd naar Noida, een gigantische voorstad van Delhi net over de grens met Uttar Pradesh, bestaande uit hoogbouw zover het oog reikt. Amit woonde in een ommuurde woongemeenschap aan een gemeenschappelijk park met een buurthuis met terras waar bewoners in de middagzon Corona-bier dronken. ‘Dit is de beste plek in India,’ zei Amit terwijl hij om zich heen wees. Hij vergeleek zijn nieuwe wijk met de groene woonkolonies in New Delhi, waar de stedelijke elite leeft in witte bungalows, afgezonderd van het lawaai van de door verkeer verstopte wegen.

Terwijl hij me in zijn auto over het complex rondreed, vertelde Amit dat zijn leven niet zonder tegenslag verliep. De kleine supermarkt op de begane grond van de woontoren die hij samen met zijn vrouw had overgenomen, was nog niet winstgevend. Modi’s *notebandi* had de inkomsten ver-

der doen kelderen. Zeker de helft van de flats in Amits gebouw wachtte nog op een koper. Het was een van de tekenen dat Modi's sterke leiderschap niet direct goed was voor de portemonnee van de middenklasse. De kunstmatige vijver waar we langsreden lag droog en toonde gebarsten beton. Amit vertelde dat het plan oorspronkelijk was om gondels te laten varen, 'net zoals in Venetië', maar dat de verdere aanleg stil was komen te liggen. Toen ik hem vroeg naar zijn oordeel over de demonetisatie haalde hij zijn schouders op. Natuurlijk had die zijn leven moeilijker gemaakt. 'Maar Modi zet zich in voor India zonder eigenbelang. Hij doet alles voor het land. Waarom zouden wij dan klagen?'

Kort na ons gesprek had Amit opnieuw een kans om zijn enthousiasme voor Modi te tonen. In maart 2017 ging Uttar Pradesh naar de stembus voor lokale verkiezingen. Met een bevolking van 220 miljoen zielen geldt UP als een belangrijke windvaan voor het politieke klimaat in India. De staat is bovendien het hart van de 'hindoegordel', waar het grootste deel van het BJP-electoraat woont. Deze stembusgang was een belangrijke test voor Modi's premierschap. Politieke analisten spraken hun twijfel uit of de BJP opnieuw een groot succes kon boeken terwijl de naijleffecten van de notebandi voelbaar waren. Modi's partij vestigde echter een record door driekwart van alle zetels te winnen. Modi's grote overwinning was te danken aan een tot in de puntjes verzorgde partijorganisatie waarmee kiezers op de been werden gebracht en aan het presenteren van een stem op de BJP als een bijdrage aan een succesvolle hindoenatie.

Voor de praktische kant van het winnen van stemmen leunde Modi op Amit Shah, een politieke tovenaars die ook verantwoordelijk was voor Modi's campagnes in Gujarat. Shah, sinds lange tijd Modi's rechterhand, die als minister in Gujarat diende en in 2014 voorzitter van de BJP werd, is een omstreden figuur. In 2010 werd hij gevangengezet op verdenking van het organiseren van moordaanslagen op politieke tegenstanders. Hij kwam vervroegd vrij en kreeg een verbod op politieke activiteiten in zijn thuisstaat. In het kielzog van Modi is Shah opnieuw opgestaan als machinist van de BJP-trein. Net als Modi heeft Shah zijn wortels in de RSS.

Eerder, in 2013, was Shah door de BJP benoemd tot hoogste partijsecretaris in Uttar Pradesh, met als voornaamste missie Modi's imago te verkopen in India's meest strategische deelstaat. Onder Shah's leiding verbreedde de politieke basis voor de BJP zich van de hogere kaste richting lagere sporten op de sociaal-economische ladder, waar de boeren en de dalits zich bevinden. Hij kon daarbij steunen op de ontwikkelingen die door Modi vanuit Delhi in gang waren gezet: de aanleg van openbare toiletten, toegang tot een bankrekening en steun voor gascilinders voor arme huishoudens. De populariteit van deze programma's was cruciaal om de BJP te presenteren als voorvechter van de achtergestelden. Niet door de armen te behandelen als slachtoffers die hulp nodig hebben – de dominante visie waarmee de Congrespartij India bestuurde – maar als een groep die met een steuntje in de rug de kans krijgt zelf het pad naar meer welvaart te bewandelen.

Massamobilisatie deed de rest. Door vrijwilligers van deur tot deur te laten gaan en registratie per sms mogelijk

te maken, liep het ledental van de BJP op naar tachtig miljoen, waarmee de BJP naar eigen zeggen de grootste politieke partij ter wereld is. Toen Uttar Pradesh eenmaal naar de stembus ging, was de naam Modi vrijwel de enige die rondzong. De grote leider liet zich per helikopter van de ene massabijeenkomst naar de andere voeren, en oreerde in hologramvorm daar waar hij niet in levenden lijve aanwezig kon zijn. Kiezers kregen whatsappjes namens Modi binnen op hun telefoon. En dat maakte de BJP, zo schrijft de journalist Prasant Jha in zijn boek *How the BJP wins*, tot een partij die 'binnen een uur een bericht van Modi in ieder dorp van Uttar Pradesh kan krijgen'.

Ook over deze verkiezingen hing de schaduw van geweld tussen moslims en hindoes. In 2013 vonden in Muzaffarnagar, een stad in het noordwesten van de staat, gevechten plaats tussen hindoes en moslims, waarbij tientallen doden vielen en tienduizenden van huis werden verdreven. Het geweld werd ontketend na valse geruchten, aangewakkerd door lokale BJP-politici, over een 'love jihad', waarbij moslimmannen hindoevrouwen probeerden te bekeren door met ze trouwen. Modi stapte in het licht ontvlambare politieke klimaat van UP door verder te gaan op het dunne koord dat hij bewandelde sinds de pogrom in Gujarat: wegblijven van het expliciet aanwakken van culturele tegenstellingen, maar een subtiele, goedkeurende knik geven naar de borrelende rancune jegens moslims.

Modi vlocht economische ontwikkeling en cultuurstrijd ineen tot één verhaal. 'Als er land wordt toegewezen aan een begraafplaats in een dorp, dan moet er ook een crematieplek komen,' zei Modi tijdens een van zijn campagnetoespraken. 'Als er elektriciteit wordt geleverd gedurende de ramadan,

dan moet die er ook zijn voor Diwali.’ Modi speelde in op het onderbuikgevoel dat moslims een voorkeurspositie genieten in India. Die suggestie, een rode draad in de retoriek van de BJP en haar aanhang, strookt niet met de werkelijkheid. Op vrijwel alle sociale en economische gebieden behoren moslims tot de achterstandsbevolking, maar de kracht van de suggestie is een sterk wapen van het aanzwellende hindoenationalisme.

Op deze manier weet de BJP sinds 2014 een verfijnd politiek spel te spelen waarin de sociale en politieke onderstromen van India zich vertalen in een keuze voor deze partij. De BJP is onder Modi een mengvat geworden dat naast het cultureel chauvinisme van een hindoe-elite ruimte biedt aan de aspiraties zowel van India’s nieuwe middenklasse als die van de groep die daar toegang toe probeert te krijgen. In zijn boek *Tijd van woede* geeft Pankaj Mishra een samenvatting van de onderstroom die Modi weet aan te boren: ‘Hij gaf veel laagopgeleide, ondergeprivilegieerde achterblijvers – grootgebracht met Ayn Rand-achtige clichés over ambitie, ijzeren wilskracht en streven – het gevoel meester van hun eigen lot te zijn.’

Een van de meest effectieve instrumenten van de BJP is de kracht van het levende voorbeeld. Bij de landelijke verkiezingen van 2014 verzekerde Keshav Prasad Maurya zich van een parlamentszetel namens de BJP. Net als Modi behoorde Maurya tot een lagere kaste, begon hij als theeverkoper en werkte hij zich op via de RSS. Het district waar Maurya zich verkiesbaar stelde was Phulpur, in het zuidoosten van Uttar Pradesh, ooit het district van Jawaharlal Nehru.

Maurya was een van de gezichten van de verkiezingscampagne in UP in 2016 en een belangrijke stemmentrek-

ker voor de arme gemeenschappen. Zijn naam zong rond als mogelijke nieuwe chieft minister van een deelstaat van India met een moslimbevolking die groter is dan die van Saoedi-Arabië. Maar Modi koos Yogi Adityanath, een radicale monnik gekleed in saffraankleurig gewaad die de overwinning van de BJP onthaalde als het einde van het ‘apaiser van moslims’. Adityanath verklaarde dat de Taj Mahal, gebouwd door de Mogol-keizer Shah Jahan, geen ‘symbool van authentieke hindoe cultuur’ is en verwijderde het monument uit de brochure van het toeristenbureau van Uttar Pradesh. Toen hij kritiek kreeg op deze opmerking bond hij in. Niet de bouwer doet ertoe, aldus Adityanath, maar het feit dat het monument is ‘gebouwd met het bloed en zweet van Indiërs’.

En ook Adityanath, die Donald Trump complimenteerde met het inreisverbod voor inwoners van islamitische landen, heeft de reputatie hindoe menigtes op te zwepen. In 2014 doken beelden op van Adityanath die een menigte het spookbeeld voorhield van moslims die het op hindoes hadden voorzien. ‘Als zij één hindoe doden...’ souffleerde Adityanath, waarop de menigte riep: ‘...dan doden wij er honderd.’ Het zijn dit soort pogingen het flakkerend vuur van animositeit tussen hindoes en moslims verder op te stoken, die tot vervolging van Adityanath hebben geleid.

Een van de eerste dingen die Yogi Adityanath deed als chieft minister was het aanscherpen van het officiële verbod op koeienslacht en het verkopen van rundvlees. De ingreep werd gepresenteerd als een poging om de clandestiene vleesindustrie op te schonen, maar had een duidelijke culturele ondertoon. De verering van de koe als heilig dier is een cruciaal onderdeel van de hindoe politiek. Ze dient het

dubbele doel van een ritueel dat de eigen groep samenbindt en tegelijk het verschil met de ander markeert.

De afgelopen jaren is bij het beschermen van koeien de grens tussen aanval en verdediging vervaagd. In Dadri, een dorp buiten Delhi net over de grens met UP, sleepte in 2015 een boze menigte de boer Mohammad Akhlaq zijn huis uit om hem vervolgens dood te knuppelen omdat hij een runderkalf zou hebben geslacht. De moord op Akhlaq is symbool komen te staan voor hoe zelfbenoemde *gau rakshaks* (koeienbeschermers) door hindoeleer ingegeven wetten aangrijpen om geweld te plegen. Volgens de onderzoeks-journalistieke website IndiaSpend vielen tussen 2010 en eind juni 2017 28 doden en een onbekend aantal gewonden door toedoen van de *gau rakshaks*. 97 procent van de aanvallen vond plaats nadat in 2014 de BJP aan de macht kwam; 86 procent van de doden was moslim. Modi zweeg over dit onderwerp totdat hij in augustus 2016 een oproep deed aan statelijke regeringen om hun bevolking te beschermen tegen ‘valse koeienbeschermers’.

De kwestie van de *gau rakshaks* is typerend voor het groeiende illiberale klimaat in India, waar een specifieke kijk op hindoeïstische voorschriften agressief wordt afgedwongen. Ook is het tekenend voor hoe de BJP-leiders met zulke kwesties omgaan. Modi heeft zich bij herhaling een meester getoond van de verkapte boodschap. Hij deed het militante burgerschap van de *gau rakshaks* af als ‘valse koeienbescherming’, daarmee suggererend dat er ook echte koeienbescherming bestaat. En zo doet Modi waar hij goed in is: de dunne lijn bewandelen tussen zijn hindoechauvinistische achterban bedienen en een premier van heel India zijn.

Modi roept hierbij de hulp van de geschiedenis in. ‘De slavenmentaliteit die 1200 jaar heeft geduurd zit ons dwars. Als wij een hooggeplaatst persoon tegenkomen, slagen we er vaak niet om onze krachten te verzamelen en onze stem te laten horen,’ zei Modi op 9 juni 2014, kort na zijn inauguratie, in een toespraak in de Lok Sabha. Met die woorden voerde Modi het idee van het onderworpen India verder terug in het verleden, voorbij de tweehonderd jaar van Britse overheersing naar de islamitische verovering van het Indias subcontinent vanaf de twaalfde eeuw.

De woorden van Modi passen bij een cultuur van historische revanche die onderdeel is van het publieke discours in India. En hoe langer de periode van onderwerping aan buitenlandse krachten heeft geduurd, des te groter is de overwinning van Modi die zichzelf presenteert als de leider die India tot een grootse natie zal maken. De opmerking van Modi over de eeuwen van onderdrukking lokte een debat uit onder historici, waarbij sommigen zich afvroegen waar Modi de extra vierhonderd jaar vandaan haalde, als je zes eeuwen van Mogol-bewind en twee eeuwen Britse koloniale overheersing bij elkaar optelt.

De echte inzet van dit debat waren niet jaartallen, maar de betekenis van de geschiedenis voor de identiteit van India op dit moment. Modi’s woorden verwezen naar het diepgewortelde idee in hindoenationalistische kringen dat de tekenen van islamitische cultuur wezensvreemd zijn aan India en dat Indiase moslims hooguit een tweederangs plek in de hindoegemeenschap verdienen. Dit idee zat zeker in de hoofden van de meutes die in 1992 de Babri moskee verwoestten en in 2002 hun haat botvierden op moslims. Of Modi hier nu zelf in gelooft of niet, in ieder geval probeert

hij politiek garen te spinnen bij een broeiend conflict.

Hoe dan ook duikt het idee van moslims als vijandig element telkens op in de spierballenretoriek in India. Bij de RSS en in het verlengde daarvan de BJP bestaat de diepe overtuiging dat het pluriforme India uit elkaar kan worden gerafeld om het tot een nieuw, monochroom tapijt te weven. India is een land waar tweeëntwintig officiële talen worden gesproken en het hindoeïsme in verschillende gedaanten naast vrijwel iedere andere vorm van geloof leeft. Nehru's project was onderdak bieden aan iedereen. 'De Congrespartij zag zichzelf als een soort dierentuin,' was de omschrijving die de politiek commentator Mukul Kesevan gaf. 'Ze wilde de natie vertegenwoordigen in al haar diversiteit.' Modi's BJP is hard op weg dit model te vervangen, door een fundamenteel andere kijk op India te bevorderen, waarbij het belang van één groep boven de rest staat. 'In politieke zin bestaat de hindoemeerderheid alleen als je kiest om te geloven dat die er is,' zei Kesevan.

In Delhi heeft Modi's bewind de afgelopen jaren nieuw zelfvertrouwen gegeven aan een stem die wel bestond in India, maar hooguit zachtjes te horen was in het overwegend liberaal georiënteerde publieke debat. Dat bleek toen ik op een frisse januarimorgen in 2017 in de onverwarmde vestibule van een villa in New Delhi tegenover Swapan Dasgupta zat. Dasgupta, een man met een raspende stem die bekendstaat als een uitgesproken denker uit de conservatieve hoek, bewoont een van de begeerde witte bungalows die zijn ontworpen door Edward Lutyens, de Britse architect die het

stadsplan van het moderne Delhi bedacht. ‘Lutyens’ Delhi’ geldt als steno voor de klasse van progressieve liberalen die, zo legde Dasgupta uit, nu een toontje lager zingt.

‘Wat je ziet in India is een fundamentele verandering in hoe de heersende orde eruitziet,’ zei Dasgupta, die in 2016 door de BJP werd benoemd als lid van het Indiase Hogerhuis, toen ik hem vroeg wat in zijn ogen de grote verandering in India sinds 2014 is geweest. ‘De vanzelfsprekende verbintenis tussen de intelligentsia en de politieke machthebbers is verbroken. Deze regering heeft een compleet andere filosofische oriëntatie dan de voorgaande. Voor het eerst zijn hindoes aan het nadenken over wat het politiek betekent om hindoe te zijn.’ Het was een ontwikkeling waar Dasgupta duidelijk enthousiast over was. ‘India gaat nu door een heel enerverende periode,’ zei hij. ‘We zijn een nieuw pad aan het uitzetten.’

Dasgupta vergeleek de overwinning van Modi in 2014 met die van Trump in 2016. Beiden zijn volgens hem leiders die breken met de liberale consensus, in naam van het volk, tot afgrijzen van de elite. Beiden vormden een antwoord op het liberalisme dat in de ogen van Dasgupta ‘te ver is gegaan’. De specifieke correctie die India nodig had betrof het seculiere ideaal, dat te ver was doorgeschoten, tot het punt waarop het hindoeïsme buiten de publieke sfeer werd gehouden. ‘Voor religieuze minderheden werd een andere maatstaf gehanteerd. Van die groepen werd gezegd dat hun religieuze identiteit gerespecteerd moest worden. Daar is niets mis mee, maar je kunt niet doen alsof de publieke cultuur in India geen verbintenis heeft met de dominante geloofscultuur.’ De kritiek dat Modi verdeeldheid zaait en culturele tegenstellingen aanwakkert, beschouwde Dasgup-

ta als de klacht van een kleine minderheid. 'Ze maken altijd geluid. Laat ze hun geluiden maken. In het grotere plaatje zijn ze niet belangrijk.'

Volgens Dasgupta is de politieke energie rondom de hindoe-identiteit een juiste uiting van trots en zelfvertrouwen. 'India is altijd terughoudend geweest met het benadrukken van zijn culturele eigenheid, maar veel Indiërs hebben besloten dat het tijd is om op te houden zich te verontschuldigen,' zei Dasgupta. Die ontwikkeling hangt samen met de economische vooruitgang van India terwijl het Westen juist tot stilstand dreigt te komen. De politiek in India draait om fundamentele kwesties: 'Hoe kan India verder vooruit komen?' en 'Hoe verhouden de Indiase identiteit en de hindoe-identiteit zich tot elkaar?'

Dasgupta meende dat India zich nu over 'nieuwe vragen' boog. Hij had net zo goed kunnen zeggen dat oude vragen opnieuw gesteld worden. De politieke interesse in de hindoe-identiteit is niet komen aanwaaien dankzij Modi, maar grijpt terug op het nationalisme dat Indiase denkers in zijn greep kreeg aan het einde van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw. De formule werd afgekeken van het Westen, waar theorieën over ras, volk en territorium de basis vormden voor een fase van virulent nationalisme. De voornaamste persoon die dit denken naar India haalde was Vinayak Damodar Savarkar, een activist die geboren werd in 1883, intellectueel opgroeide op een dieet van negentiende-eeuws nationalisme en boeken en pamfletten volschreef met fantasieën over hoe India via de weg van geweld een fiere hindoestaat kon worden. Savarkar bedacht de term *hindutva* als ideologisch kader en voorzag deze doctrine van een pseudohistorische legitimiteit in zijn boek

Hindutva: Who is a Hindu, waarin hij India omschrijft als een land van hindoes met een cultuur die teruggaat tot de tijd van de Veda's, de heilige Sanskrietteksten uit de eerste twee millennia voor het christelijke jaar nul. Hij rekende boeddhisten, jains en sikhs hiertoe, maar moslims en christenen vielen buiten zijn definitie van dit 'sterke en vitale ras' dat zich vanuit een mythisch koninkrijk aan de oevers van de Indus over het subcontinent zou hebben verspreid.

Hindutva, geschreven rond 1920 en gepubliceerd in 1928, was het product van een tijd van wereldwijde obsessie met hoe volk, vaderland en verleden tot één geheel konden worden gesmeed, tegen een historisch decor waarin de zwakte en de kracht van een natie werden gezocht in de samenstelling van haar bevolking. Savarkar schreef dat Armeense en christelijke minderheidsgroeperingen een rem waren op de pogingen van de Jong-Turken om een Turkse natie te vormen en hoe de zwarte bevolking een ondermijnend element voor de Verenigde Staten was omdat ze 'meer verwantschap voelen met hun broeders in Afrika dan met hun witte landgenoten'. Ook India had te maken met ondermijnende heterogeniteit en Savarkar projecteerde op India een motief van eeuwige strijd tussen hindoes en moslims. 'Dag na dag, decennium na decennium, eeuw na eeuw, duurde dit afgrijzelijke conflict voort en India hield de strijd eigenhandig vol, zowel moreel als militair,' schreef hij in zijn boek.

Als jurist in opleiding in Engeland begaf Savarkar zich in de kringen van antikoloniale revolutionairen. In 1910 werd hij veroordeeld tot vijftig jaar cel als straf voor 'samenzweering tegen de koning' en het leveren van wapens voor de moord op een Britse koloniale ambtenaar. Savarkar werd teruggestuurd naar India, waar hij achter de tralies werd ge-

zet op de Andamanen, een afgelegen archipel in de Golf van Bengalen. Daar zette Sarvakar zijn nationalistische overtuigingen op papier. Hij werd geïnspireerd door de ideeën van Giuseppe Mazzini, de Italiaanse revolutionair die een heldenstatus genoot onder jonge radicalen aan het begin van de twintigste eeuw. Van Mazzini keek Savarkar het idee af dat een natie haar lotsbestemming door middel van gewapende strijd moest bereiken. ‘Alle politiek verhindoëiseren en het hindoedom militair maken’ was Savarkars motto.

In 1924 werd Savarkar in vrijheid gesteld, op voorwaarde dat hij zijn politieke activiteiten zou opschorten. *Hindutva*, het pamflet dat hij in gevangenschap had geschreven, bracht hij uit onder een pseudoniem. Savarkars opvattingen werden op die manier onderdeel van het antikoloniale verzet in India, waarvan Mahatma Gandhi inmiddels het gezicht was geworden.

Gandhi wekte diepe afkeer op bij Savarkar, die geobserveerd was door mannelijkheid en viriliteit. De twee hadden elkaar als studenten ontmoet in Londen, maar hun kijk op de vrijheidssrijd had zich in tegengestelde richting ontwikkeld. Savarkar wilde een agressief nationalisme, gebaseerd op ‘de onverzettelijkheid van haat, wraak en triomfantelijkheid’. Hij schreef een pamflet waarin hij Gandhi uitmaakte voor een zwakkeling. *Gandhi Gondhal* was de titel, een verwijzing naar een religieus gebruik in Maharashtra, de geboortestaats van zowel Gandhi als Savarkar, waarin een toneelspel wordt opgevoerd rondom de vraag wat de juiste moraal is. Met minachting schrijft Savarkar over de *chakra*, het spinnewiel dat het symbool werd van Gandhi’s geweldloze verzet. Het motief dat Savarkar verkiest is dat van het zwaard dat wordt gehanteerd door zijn grote voorbeelden

Mustafa Kemal Atatürk en Benito Mussolini. ‘Als er geslagen wordt, is terugslaan een nobele daad,’ schrijft Savarkar in *Gandhi Gondhal*.

Gandhi werd vermoord op 30 januari 1948 door Nathuram Godse, een gewezen RSS-lid dat zich had aangesloten bij de Hindu Mahasabha, een politieke partij die zich baseerde op *Hindutva* en concurreerde met de Congrespartij van Nehru en Gandhi. Het was Savarkar die van 1938 tot 1943 leiding had gegeven aan de Hindu Mahasabha. Na de moord op Gandhi, toen Nehru de kopstukken van het hindoenationalisme liet arresteren, werd ook Savarkar opgepakt op verdenking van medeplichtigheid. Hij kwam weer vrij wegens gebrek aan bewijs, maar in 1969, drie jaar nadat hij was overleden, concludeerde een speciale onderzoekscommissie van de Indiase overheid dat Savarkar betrokken was geweest bij het beramen van de moordaanslag.

In de decennia na zijn dood was Savarkar een figuur in de marges van de Indiase collectieve verbeelding, maar hindoenationalisten voerden campagne om de grondlegger van hun ideologie in ere te herstellen. In 1979, onder leiding van de regerende Janata Party, de voorloper van de BJP, kreeg Savarkar een standbeeld op de Andamanen, waar hij in de koloniale gevangenis had gezeten. In 2004 werd het vliegveld daar omgedoopt tot Savarkar Airport door Atal Bihari Vajpayee, de eerste BJP-premier van India. Vajpayee onthulde ook een plaquette in het Indiase parlement voor de man die het hindoeïsme tot politieke identiteit transformeerde.

De huidige BJP eert Savarkar vooral als vrijheidsstrijder. Modi, in zijn maandelijkse radio-uitzending *Man Ki Baat*, noemde hem in één adem met Nehru als belangrijke figuur in de onafhankelijkheidsstrijd. Op 28 mei 2016, Savarkars

geboortedag, stuurde Modi een tweet de wereld in waarin hij Savarkar noemde als 'ware zoon van moeder India' en 'inspiratiebron voor velen'. Het jaar daarvoor roemde hij Savarkars 'onschatbare bijdrage aan de geschiedenis van India'. Voor de Indiase premier is Savarkar een 'ware patriot' en verdient hij zijn aanduiding *veer*, 'de dappere', zonder meer. Daarmee is Savarkars poging zichzelf tot held te benoemen geslaagd. De eerste die de term *veer* gebruikte was Savarkar zelf, in een als biografie vermomde autobiografie die hij in 1926 schreef onder het pseudoniem Chitragupta.

Dit boek, waarin Chitragupta/Savarkar zijn jeugd beschrijft, laat zich lezen als ominieuze voorafspiegeling van India's toekomst, waarin culturele tegenstellingen een permanente onderstroom vormen die met regelmaat tot een gewelddadige uitbarsting komt. 'We verwoestten de moskee vol hartstocht,' schrijft hij over een episode waarin hij als twaalfjarige meedeed aan een aanval op de moskee in zijn dorp. Het incident vond plaats in de nasleep van een uitbraak van hindoe-moslimgeweld in Bombay en Puna in 1894. Toen het nieuws over dit conflict het dorp van de jonge Savarkar bereikte, zo schrijft hij, 'werd er gedanst van vreugde'.

Toen Savarkar in 1966 overleed, was zijn rol als inspirator van de militante hindoe-politiek overgenomen door anderen. Onder het bewind van de Congrespartij leken de electorale kansen voor hindutva verkeken, maar buiten de officiële machtsstructuren werd deze ideologie verder gedragen door de RSS, die Modi blijvend zou vormen. Vanaf 1940 werd de RSS geleid door M.S. Golwalkar, een bioloog die zich ontpopte tot de grote ideoloog van het hindoenationalisme. Volgens Golwalkar, die met zijn lange warrige baard, felle ogen ach-

ter grote brillenglazen en scherpe retoriek een bijzondere verschijning was, hadden niet-hindoes in India de keuze: of assimileren en 'geen andere ideeën koesteren dan de glorificatie van het hindoeras en de hindoecultuur' of, als ze in het land wilden blijven, zich onderwerpen aan de 'hindoenatie' en verder nergens om vragen, 'niet eens om burgerrechten'.

Golwalkar bracht deze stelling naar voren in *We, or Our Nationhood Defined*, een boek dat hij in 1938 had geschreven. Golwalkar, die 'goeroe' wordt genoemd in rss-kringen, trekt daarin vergelijkingen tussen de hindoepolitiek en de politiek van de nazi's: 'Duitsland heeft laten zien dat het bijna onmogelijk is voor rassen en culturen, met hun diepgewortelde verschillen, om samen te smelten tot een geheel, en dat is een wijze les waar wij in Hindoestan ons voordeel mee kunnen doen.' Vanwege dit soort uitspraken heeft de rss later afstand genomen van het boek, maar ook buiten dit soort extreme standpunten is Golwalkar, net als Savarkar, een inspiratiebron die niet leidt tot een samenleving waar verschillende culturen en geloven gelijkwaardig kunnen samenleven.

In een diepgravend artikel, gepubliceerd in *The Caravan*, laat de journalist Hartosh Sing Bal zien dat Golwalkar deel uitmaakt van de traditie van geweld op het Indiase subcontinent. Toen ten tijde van de opdeling van India de spanningen tussen verschillende groepen oplaaide, verzamelde de rss onder leiding van Golwalkar adreslijsten en plattegronden die de precieze aanwezigheid van de moslimbevolking in kaart brachten en konden worden gebruikt voor gericht geweld. De lijsten waarmee de hindoemeutes in 2002 een spoor van vernietiging door Gujarat trokken zijn een schrille illustratie van het feit dat de geschiedenis

zich op tragische wijze herhaalt. Golwalkar wist arrestatie te voorkomen door te vluchten naar het zuiden en kon daar zijn werk voorzetten. Hartosh Sing Bal tekent op basis van archiefmateriaal op hoe de RSS-goeroe in de jaren rondom de onafhankelijkheid in besloten gezelschappen opriep tot de vernietiging van Pakistan en tot een 'guerrillaoorlog' met als doel India te ontdoen van zijn moslimpopulatie. Iedereen die deze missie in de weg stond, moest 'het zwijgen worden opgelegd'.

Na de moord op Gandhi werd ook Golwalkar gearresteerd. Hij kwam vrij met een verbod op openbare optredens en het gebod publicaties ter controle aan de overheid voor te leggen. Aan het begin van de jaren vijftig was hij nog altijd de RSS-*Sarsanghchalak*, 'hoogste leider', en publiceerde hij vurige artikelen waarin hij India opriep de 'slavernij en vernedering' van zich af te werpen. Golwalkar pleitte voor een verbod op het slachten van koeien in een poging het hindoenationalisme van een duidelijk symbolisch onderwerp te voorzien. Zijn laatste politieke daad, in 1964, was de oprichting van de VHP, de 'wereldhindoeraad', die de voorhoede vormde bij de vernietiging van de Babri-moskee.

Met het aantreden van Modi is het hindoenationalisme van Savarkar en Golwalkar via een achterdeur de eenentwintigste eeuw binnengeslopen. In 2008, kort nadat Modi de verkiezingen in Gujarat had gewonnen, bracht hij een boek uit waarin hij zijn vormende invloeden opvoerde. De zestien mannen die hij beschreef waren allemaal RSS-leden. Het langste hoofdstuk gaat over Golwalkar, die door Modi in bewonderende termen wordt omschreven als iemand die bereid was zichzelf volledig op te offeren ten gunste van de principes waarin hij geloofde.

De trots op een zelfbewuste natie zoeken Modi en zijn aanhang niet alleen in een binnenlandse renaissance, maar ook in het afdwingen van respect in het buitenland. Omgekeerd kan daar binnen India weer politiek garen uit worden gesponnen. Modi, ooit een diplomatieke paria die geen Engels sprak, wordt neergezet als een leider die India een plaats op het wereldtoneel heeft gegeven. De afgelopen jaren gingen de beelden rond: Barack Obama die in Delhi wordt verwelkomd door Modi, die gekleed ging in een handgemaakt pak met zijn eigen naam in de krijtstreep geweven; Modi die de spanning van de relatie met China afhaalt door naar Beijing te reizen; Modi die Trump omarmt; Modi die in het Verenigd Koninkrijk een vol Wembley-stadion toespreekt, terwijl de toenmalige premier David Cameron verkondigt dat een toekomstige Engelse premier waarschijnlijk een Indiër zal zijn.

‘Dankzij een stevig mandaat heeft Modi veel meer politieke durf dan zijn voorganger, hij heeft een krachtige politieke wil,’ zei C. Raja Mohan, directeur-oprichter van Carnegie India, toen ik hem sprak in Delhi. Raja Mohan noemde Modi’s openheid naar de Verenigde Staten en optreden richting Pakistan als voorbeelden van een ‘gedurfde politiek’ die brak met het terughoudende beleid van de regering van Manmohan Singh. ‘Iedereen zei: “Wees voorzichtig met Pakistan”, maar hij haalt uit,’ zei Raja Mohan over Modi, die in 2016 toestemming gaf voor een serie precisieaanvallen op stellingen van het Pakistaanse leger en Pakistaanse terroristen. ‘Hij is bereid om gewaagde beslissingen te nemen. Volgens Raja Mohan is Modi’s geopolitieke assertiviteit een teken van een verschuivende wereldorde, waarin de voor-

waarden waaronder globalisering plaatsvindt niet meer eenzijdig door de vs en Europa bepaald worden. 'Het is juist het Westen dat de globalisering nu afvalt,' constateerde Raja Mohan. 'Modi past zich daaraan aan. Ik zou dat niet antiliberaal willen noemen, maar pro-Indiaas.'

In Delhi sprak ik ook met Anirban Ganguly, historicus en directeur van de Dr. Syama Prasad Mookerjee Research Foundation, een denktank vernoemd naar een Bengaalse intellectueel die samen met de top van de RSS in 1951 de Jan Sangh oprichtte, de partij waar later de BJP uit voortkwam. Ganguly, een man van midden veertig met een vrolijk gezicht, montuurloze bril en dunne snor, was merkbaar verheugd dat ik naar zijn kijk op de politieke invloed van Modi kwam vragen. Volgens Ganguly is Modi verantwoordelijk voor het terugbrengen van India's geloof in zichzelf als grote beschaving. India was sinds zijn onafhankelijkheid verwickeld in een debat over zijn positie in een globaliserende wereld. Ganguly stelde dat dat debat lange tijd gedomineerd werd door een intellectuele klasse die het teruggrijpen op het verleden van een Indiase beschaving afdeed als primitieve mythologie. Modi heeft vervolgens dat patroon doorbroken en een ander antwoord gevonden: India als herontwaakte cultuurbeschaving die een plek opeist als wereldmacht in de eenentwintigste eeuw, de eeuw van Azië. 'Dat maakt hem een goede ambassadeur van India.'

Ganguly haalde een commentaar tevoorschijn uit *The Guardian* van 16 mei 2014, de dag waarop Modi tot premier werd verkozen. Het concludeerde dat India zich pas op die datum volledig had losgemaakt van de Britten. Ganguly vond het een juiste conclusie. 'Eigenlijk is dat onze onafhankelijkheidsdag,' zei hij.

Het gesprek met Anirban Ganguly maakte duidelijk dat beeldvorming alles is. Hij wist prima dat India's sociale en economische tekortkomingen niet op slag verdwenen zouden zijn. 'Natuurlijk stagneert India op verschillende punten en zit er een zekere laksheid in het Indiase systeem. Lange tijd was dat de voornaamste perceptie: India als een land dat zelf niets voor elkaar krijgt. Modi is bezig een nieuw beeld te creëren. Dat zorgt voor een positieve energie in de Indiase politiek,' aldus Ganguly.

Bij ons afscheid kreeg ik een boek cadeau met verzamelde toespraken van Syama Prasad Mookerjee. *Awake Hindusthan!* luidde de titel. Zoals alles wat tegenwoordig in India uit de officiële kanalen komt, was het omslag saffraangeel, als een opgaande of ondergaande zon. Mookerjee pleitte voor nationale trots, zong de lof van de hindoe-identiteit en riep op tot het mobiliseren van de jeugd ten dienste van de natie. Hij betreurde het dat de stem van India niet te horen was in 'alle windstreken' en waarschuwde tegen het 'apaiseren van moslimleiders'. De heruitgave van deze teksten, geschreven in de opmaat naar de onafhankelijkheid, was overduidelijk bedoeld als historische bron. Tegelijk is het uitstekend van toepassing op het India van nu.

Ik bladerde het boek door. De verschillende bronnen van Modi's India kwamen samen op de pagina's. Het bevatte foto's van Mookerjee met Savarkar en met Golwalkar. Het voorwoord was geschreven door Mohan Bhagwat, de huidige leider van de RSS en een vertrouweling van Modi. 'Geen enkele samenleving op deze planeet heeft zulke barbaarse aanvallen doorstaan als wij, en niemand heeft meer innerlijke beschaving weten te bewaren dan wij, Indiërs,' schreef Bhagwat. Het is volgens de RSS-leider te danken aan

de ‘nobelheid van geest’ die het visitekaartje vormt van ‘de hindoebeschaving’. Hij sloot zijn bijdrage af met de hoop dat het boek helpt bij ‘het verspreiden van de ideologie van het nationalisme’.

India is ook een voorbeeld van een land waar als het nationalisme aanzwelt, de liberale democratie begint te kraken in haar voegen. Onder Modi is India de kant opgegaan die alle illiberale democratieën tekent: een greep van de macht richting onafhankelijke instituties en een politiek discours waarin de kritische tegenstem wordt gezien als een vijand die moet worden geneutraliseerd. Universiteiten, als broedplaats voor onafhankelijk denken, zijn vaak de eerste plekken waar deze brand uitlaat. In India bleek dat in februari 2016, toen de campus van de Jawaharlal Nehru Universiteit (JNU) het strijdtoneel werd van Modi’s nationalisme en dat van zijn critici.

De studentenvakbond van JNU, een universiteit die als radicaal en kritisch bekendstaat, organiseerde in die maand een manifestatie waarin stil werd gestaan bij de dood van Afzal Guru, een separatist uit Kasjmir bij wie in 2013 de doodstraf werd voltrokken wegens zijn betrokkenheid bij een aanslag op het Indiase parlement in 2001. De rechtspleging rondom het vonnis staat ter discussie, en het is de overtuiging van veel Indiase activisten dat Guru zonder rechtvaardig proces is gedood (ze worden daarin gesteund door internationale organisaties, zoals Amnesty International). Afzal Guru is een symbool van het verzet tegen de staatsmacht geworden en de herdenkingsbijeenkomst die de

JNU-studenten organiseerden, was dan ook een provocatie. Het universiteitsbestuur, benoemd door de BJP, stuurde de politie op de studenten af. Verschillenden van hen werden gearresteerd en hun werd ‘ondermijning van de staat’ ten laste gelegd. In de pro-Modi-media en op sociale media kwam een storm van kritiek op de JNU op gang waarin de universiteit als ‘antinationaal’ werd bestempeld. ‘Het is onze morele plicht om de geest van nationalisme te verspreiden,’ zei Kiran Chadha, een BJP-leider in Delhi. Het optreden tegen studenten, die retoriek en slogans van de onafhankelijkheidsstrijd in Kasjmir echoden, was volgens hem daarom gerechtvaardigd. ‘Niemand die hier woont heeft het recht om zich uit te spreken tegen het land.’

Yogi Adityanath, Modi’s keuze als chief minister in Uttar Pradesh, noemde de universiteit ‘een schandvlek’ die moest worden gesloten ‘in het belang van de natie’. Het conflict legde de essentie bloot van het politieke conflict dat de nieuwe Indiase koers teweeg had gebracht. ‘Antinationaal’ is de gevleugelde term geworden waarmee de Modi-aanhang spreekt over opposenten.

Sinds de protesten in 2016 is de strijd op JNU steeds grimmer geworden. Het universiteitsbestuur is een campagne begonnen om kritische onderzoekers uit het personeelsbestand te verwijderen en deelt boetes uit aan studenten die zich hiertegen uitspreken. En zoals zo vaak vormt een vijandige stemming de eerste opstap naar geweld. In augustus 2018 overleefde de huidige leider van de JNU-studentenvakbond ternauwernood een aanslag op zijn leven toen hij naar buiten stapte bij de Constitution Club, een debatcentrum in Delhi waar hij sprak bij de viering van India’s onafhankelijkheidsdag.

De aanslag was een teken dat fysieke strijd zich bij de strijd om ideeën voegt. India, zo concludeerde Arundhati Roy in een essay uit 2016 getiteld *My Seditious Heart*, is 'overgeleverd aan een democratische regering die op hol is geslagen'. Tegelijk is de precieze distel onder het zadel lastig aan te wijzen. Modi roept niet op tot geweld. Maar uit de koker van de RSS, de BJP en verschillende andere hindutva-organisaties die samen de 'saffraankleurige familie' vormen, verspreidt zich een politieke sfeer waarin twee groepen bestaan: 'nationalisten' en 'antinationalisten'. Nu de gekozen machthebbers zich opwerpen als arbiters van wie in welke categorie valt, steekt het land de grens over richting illiberale democratie.

Toen Roy zich verzette tegen de borstklopperij van de eerste BJP-regering die kwam aanzetten met de hindoe-atoombom, kreeg ze al het verwijt van antinationalisme opgespeld, en ook nu is ze regelmatig het object van verbale agressie door BJP-kopstukken. Paresh Rawal, Bollywood-acteur en lid van het Indiase parlement namens de BJP, deed een openbare oproep om haar vast te binden op een legertruck en als levend schild te gebruiken tegen stenengooiers. Rawal twitterde deze oproep naar zijn 425 000 volgers na berichten in Pakistaanse media dat Roy zich bij Srinagar, de zomerhoofdstad van Kasjmir, kritisch had uitgelaten over de aanwezigheid van het Indiase leger dat daar met honderdduizenden manschappen de grootste gemilitariseerde zone ter wereld in stand houdt. Achteraf bleek dat bericht verzonnen te zijn.

De oproep van Paresh Rawal om Arundhati Roy fysiek te laten kennismaken met het geweld in Kasjmir veroorzaakte een kleine mediareel die weer overwaaide. Rawal verwijderde zijn tweet. Hij meende niet echt dat Roy met stenen moest

worden bekogeld. Hij wilde ‘discussie uitlokken’. Roy bleef ongedeerd. Dat gold niet voor Farooq Ahmad Dar, een inwoner van Kasjmir die in mei 2017 daadwerkelijk door Indiase militairen aan een legerjeep werd vastgebonden als menselijke afweer tegen een groep stenengooiers. Op die manier hoefde het leger geen vuurwapens te gebruiken en werden dodelijke slachtoffers voorkomen, verklaarde naderhand de majoor die opdracht had gegeven om Dar vast te binden.

In een poging om de regering-Modi een instrument uit handen te nemen om via de wet kritiek op de overheid te smoren, is een beweging op gang gekomen om staatsondermijning uit het wetboek van strafrecht te schrappen. De wet is een overblijfsel uit het tijdperk van de Britse overheersing en werd destijds onder andere gebruikt om de hindoenationalist Savarkar op te sluiten. In Groot-Brittannië zelf is de wet afgeschaft, maar de erfgenamen van Savarkars gedachtegoed geven dit illiberale instrument liever niet op. De BJP-fractie in het parlement blokkeert de pogingen om de wet te hervormen. De regering heeft zelfs een onderzoek ingesteld om te kijken wat de mogelijkheden zijn om deze wet juist strenger te maken.

Die opstelling laat zien hoe onder Modi de Lok Sabha verder is opgeschoven van een plek van debat naar een verlengstuk van de zittende macht. De Lok Sabha komt tegenwoordig zo weinig bij elkaar dat de historicus en commentator Ramachandra Guha de vraag opwierp of India een ‘elections only democracy’ is geworden. In maart 2018, aan het begin van het laatste parlementaire jaar voordat er in India opnieuw verkiezingen zijn, joeg de BJP-fractie in hoog tempo een nieuwe begroting door het parlement. Het controleren van de financiële huishouding en de verdeling van

overheidsbudgetten is een van de belangrijkste taken van de Lok Sabha en duurt meestal dagen. Nu werd in een halfuur akkoord gegeven zonder plenair debat. Verpakt in de nieuwe begroting zat een clause die donaties aan politieke partijen vanuit het buitenland met terugwerkende kracht mogelijk maakt. Het verbod op buitenlandse financiering had India in 1951 ingevoerd. Met een hamerslag maakte de BJP, een partij die sterk leunt op de Indiase diaspora, alle buitenlandse donaties sinds 1976 legaal.

Ook op het niveau van de deelstaat probeert de BJP de democratie in haar voordeel om te buigen. In Bihar, een staat in het noorden van India, wist Modi's partij de coalitieregering op te breken om vervolgens zelf plaats te nemen in de deelstaatregering. In 2015 was Bihar, de staat met de op twee na grootste bevolking van India en een van de armste staten, de plek waar de BJP een gevoelige verkiezingsnederlaag leed. Modi's partij verloor van een alliantie onder leiding van Nitish Kumar, die verschillende keren chief minister van Bihar was geweest en gold als criticus van het hindoenationalisme. In 2017 begonnen de nationale opsporingsdiensten op instigatie van de regering in Delhi een onderzoek naar coalitiepartners van Kumar, die vervolgens moesten aftreden wegens corruptie. Ook Kumar legde zijn functie neer, om hem meteen weer op te pakken, dit keer in een politiek verbond met de BJP. De gebeurtenissen werden in verschillende media gezien als een georkestreerde poging van de BJP om via het justitieel apparaat een tegenstander te neutraliseren ter voorbereiding op de landelijke verkiezingen.

Het jaar na de manoeuvre in Bihar probeerde de BJP in de zuidelijke deelstaat Karnataka, waar ICT-bolwerk Bangalore de hoofdstad van is, een ongunstige verkiezingsuitkomst te

omzeilen. India's decentrale bestuurssysteem schrijft voor dat de gouverneur van iedere staat (die door Delhi wordt benoemd als bestuurder naast de chief minister) de winnaar van de verkiezingen uitnodigt om een regering te vormen. Vajubhai Vala, de gouverneur van Karnataka die net als Modi lid was van de RSS en diende onder Modi in Gujarat, schoof deze grondwettelijke norm aan de kant en liet de BJP een nieuwe regering vormen. Een interventie van het Indiase hooggerechtshof was nodig om deze schending van de grondwet een halt toe te roepen. De wijze waarop de BJP haar regeringsverantwoordelijkheid draagt, niet als dure plicht maar als instrument voor politiek gewin, uit zich in specifieke voorvallen die vaak moeilijk te volgen zijn voor een buitenlands publiek. Maar leg ze langs de wijze waarop Viktor Orbán en Recep Tayyip Erdoğan de parlementaire democratie wisten te knevelen en het is duidelijk dat India zich van dezelfde illiberale tactieken bedient.

Dat beeld wordt verder bevestigd door de wijze waarop de BJP haar handen uitsteekt naar het rechtsapparaat. In januari 2018 gaven vier van de vijf leden van India's hooggerechtshof een persconferentie waarin ze waarschuwden dat de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in het gedrang is gekomen, met als risico dat de 'democratie niet zal overleven in dit land'. Aanleiding voor de alarmering was de opstelling van opperrechter Dipak Misra, die zaken tegen BJP-functionarissen toewees aan lagere rechtbanken, om de uitkomst in hun voordeel te beïnvloeden. De meest omstreden zaak betreft die tegen Amit Shah, Modi's rechterhand. De rechter die een oordeel moest vellen over de verdenkingen van moord die op Shah rustten, stierf in 2014 onder onopgehelderde omstandigheden. Volgens de officiële

verklaring was de oorzaak een hartaanval, maar Indiase onderzoeksjournalisten halen langzaam een andere waarheid naar boven. Misra verwees het onderzoek naar de dood van de rechter door naar een collega die banden heeft met de BJP. Dit was het moment waarop de hoge rechters de uitzonderlijke stap zetten om naar buiten te treden om alarm te slaan. Een poging van de landelijke oppositie om de opperrechter af te zetten – de eerste keer in de geschiedenis – liep stuk op de BJP-meerderheid in het parlement.

De vrije pers in India staat eveneens onder druk. In april 2017 rapporteerde perswaakhond The Hoot dat er in anderhalf jaar tijd 45 rechtszaken waren ingediend tegen media of onafhankelijke journalisten, telkens met staatsondermijning als aanklacht. Het kwam tientallen keren voor dat journalisten fysiek werden aangevallen, programma's werden verboden en sociale-media-accounts en websites op zwart werden gezet. De Indiase media, bekend om hun diversiteit van stemmen, zijn in de handen van een ondernemersklasse langzaam aan het veranderen in een eentonig pro-Modigeluid. Journalisten die Modi en de BJP bekritiseren krijgen regelmatig doodsb bedreigingen. In 2017 werden zeker drie journalisten vermoord vanwege hun werk. Ondertussen vermijdt Modi liever directe confrontaties met de pers en communiceert hij bij voorkeur via Twitter. Sinds Modi aan de macht is, is India gezakt op de internationale ranglijsten voor persvrijheid.

‘Hindoenationalisme heeft substantiële steun en blijft een bron van mogelijke onrust en verstoring in de Indiase po-

litiek,' schreef historicus Sunil Khilnani in het voorwoord van *The Idea of India*. 'Maar het is minder de belofte van de toekomst dan een residu uit India's recente verleden.' Khilnani trok die conclusie in 1997. Ruim twintig jaar later lijkt juist dat residu van het verleden India's directe toekomst te zijn. Het oude India, van Jawaharlal Nehru, Mahatma Gandhi en de Congrespartij, die onderdak probeerden te bieden aan alle geloofsgroepen in India, verdwijnt langzaam uit beeld.

De verovering van de Lok Sabha in 2014 was het startschot. De BJP won de verkiezingen overweldigend. De partij van Modi behaalde de zege op basis van harde thema's: economische vooruitgang, een sterkere positie van India in de wereld en het opschudden van het stroperige overheidsapparaat. Maar achter die politieke revolutie ging tegelijkertijd een omwenteling in het denken schuil. Op de kieslijst van de BJP stond geen enkele moslim, een duidelijk signaal dat wat deze partij betreft de politiek geen afspiegeling hoeft te vormen van de pluriformiteit van India.

Na de politiek volgde de verovering van het nationale verhaal. Een treffende illustratie daarvan trof ik bij een bezoek aan het *Teen Murti*-huis, de koloniale villa waar Nehru woonde en kantoor hield toen hij premier was. Na zijn overlijden in 1964 werd het een museum en studiecentrum. Ik ontmoette daar Shakti Sinha, die door Modi benoemd was als directeur van het Nehru Memorial Museum and Library. In de jaren negentig was Sinha de persoonlijk assistent van Atul Bihari Vaypayee. Nu was zijn taak dit onderdeel van India's twintigste-eeuwse erfgoed te beheren. Sinha legde me uit dat het tijd was om de exclusieve focus op de grondleggers van de Indiase democratie te verbreden.

‘India kan niet gedomineerd worden door één enkel gedachtegoed,’ meende Sinha, en dus moest het Nehru Memorial een galerij worden die alle Indiase premiers zou eren.

Werd hier alvast een plek voor Modi in de geschiedenisboeken voorbereid? Sinha glimlachte. In ieder geval was 2014 wat hem betreft een ‘breekpunt in de geschiedenis’. Ik vroeg hem wat Modi’s duurzame erfenis zou kunnen zijn. ‘Een meer effectieve en efficiënte overheid,’ was het antwoord.

Het lijkt onwaarschijnlijk dat Modi daar genoeg mee zal nemen. Zijn ambities lijken verder te reiken dat die van een bureaucratische hervormer. Dat was te merken in januari 2017 toen Modi’s afbeelding plotseling verscheen op de kalender van de Khadi Village Industries Commission, het verbond van kleine katoenspinnerijen in India. Het zelf spinnen van katoen (khadi) was het grote symbool van Gandhi’s verzet tegen de Britse overheersing. De foto van de magere Mahatma, gezeten achter het spinnewiel, is een van de meest iconische uit de geschiedenis van India. Normaal gesproken stond Gandhi op de jaarlijkse Khadi-kalender, maar dit jaar prijkte op de omslag een foto van Modi, in precies dezelfde pose, gezeten achter het spinnewiel. Langzaam wordt India’s pantheon heringericht.

Of Modi zijn missie kan voortzetten moet blijken. In het voorjaar van 2019 gaat India naar de stembus, en de ervaring leert dat voorspellingen uiterst onbetrouwbaar zijn in de grootste democratie ter wereld. Net zoals de rest van de wereld is India politiek in beweging. Het model waarmee India zijn geschiedenis als democratie begon blijft achter in de vorige eeuw, waarin Nehru’s inclusieve politieke ideaal nooit volledige realiteit werd. Het wegdrijven van dat

ideaal is niet begonnen in 2014. Nehru's erfgenamen in de Congrespartij lieten de Indiase democratie door de vingers glippen voordat Modi langskwam voor de genadeklap.

Niemand kan verwachten dat een democratie eeuwig leeft met dezelfde ideeën en grondslagen, zeker niet in een democratie zo complex en divers als die van India. 'Geen enkel idee kan de energie, woede en hoop van een miljard Indiërs vatten,' schrijft Sunil Khilnani in zijn boek. 'Evenmin kan één smal idee – gebaseerd op één enkele eigenschap – al hun verlangens vervullen.'

Hij heeft waarschijnlijk gelijk. Wat zijn woorden duidelijk maken is dat India, zoals iedere democratie, een keuze heeft. Sinds India zijn geschiedenis als democratie begon ging achter iedere politieke handeling steeds een fundamentele keuze schuil: die voor de liberale democratie waarin de meerderheid regeert en de rechten van minderheden tegelijkertijd gewaarborgd bleken, of die voor de illiberale, waarbij het beschikken over een meerderheid wordt gebruikt om een dominante cultuur te bevorderen ten koste van de rest. Het is de universele keuze tussen culturele tegenstellingen proberen op te vangen, te temperen en te neutraliseren, of het idee aanwakken dat de meerderheid haar positie permanent moet bevechten op anderen in de samenleving. Het is de keuze tussen het individu of de massa als uitgangspunt. In Modi's India, waar de massa een bloedspoor door de recente geschiedenis trekt, heeft dat laatste op dit moment de overhand.